

XXIV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ПЪРВА РЕДОВНА СЕСИЯ

Стенографски дневникъ

НА

43. заседание

Петъкъ, 20 януарий 1939 г.

(Открито въ 16 ч. 10 м.)

Председателствували председателятъ Стойчо Мошановъ и подпредседателятъ Димитъръ Пешевъ.
Секретари: Д-ръ Найдентъ Найденовъ и Стефанъ Стателовъ.

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Съобщения.		Говорили:	
Отпуски	989	Запитвачъ Панайотъ Станковъ . . .	991
Законопроектъ	989	Министъръ Илия Кожухаровъ . . .	991
Отговоръ и питания:			
1. Отъ министра на търговията, промишлеността и труда, относно продажбата на трицитъ на свободния пазаръ, въпрѣки нормировката имъ, на свободни цени	989	4. Отъ министра на търговията, промишлеността и труда на питането на народния представителъ Деню Георгиевъ, относно износа на слънчогледовото семе. (Отговорътъ даденъ съ горното питане)	991
Говорили:		По дневния редъ:	
Запитвачъ Никола Стамболиевъ . . .	989	Бюджетопроекти за разходите презъ 1939 г. по:	
Министъръ Илия Кожухаровъ . . .	990	1. Главната дирекция на пошитъ, телеграфитъ и телефонитъ (Поправка)	994
2. Отъ министра на финанситъ, относно отсрочване принудителното събиране на глобитъ, докато биде внесенъ въ Народното събрание законопроектъ за опрощаването	990	2. Министерството на правосъдието. (Докладване и разискване)	991
Говорили:		Говорили:	
Запитвачъ Иванъ Болджиевъ . . .	990	А. Мумджиевъ	991
Министъръ Добри Божиловъ . . .	990	А. Станковъ	993
3. Отъ министра на търговията, промишлеността и труда, относно забраната износа на слънчогледово семе	990	С. Минковски	996
		В. Вълковъ	999
		Д. Саралжовъ	1002
		С. Станевъ	1005
		Дневенъ редъ за следващото заседание	1007

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Звънъ) Отварямъ заседанието. Присъствуватъ нужниятъ брой народни представители.

(Отсъствуватъ народнитъ представители: Александъръ Симовъ, х. Атанасъ Поповъ, Борисъ Мончевъ, д-ръ Борисъ Даскаловъ, Боянъ Абалжиевъ, Василъ Мандаровъ, Георги Говедаровъ, Георги Миковъ, д-ръ Георги Славчевъ, Гето Кръстевъ, Дончо Узуновъ, Драганъ Кисювъ, Екимъ Топузановъ, Иванъ Поповъ, Ивасъ Калъчевъ, Иванъ Момчиловъ, Михаилъ Донсузовъ, Наню Недковъ, Недѣлко Атанасовъ, д-ръ Никола Дуровъ, Никола Пановъ, Петко Костовъ, Ради Пляковъ, Ради Найденовъ, Стефанъ Цановъ, Стойчо Топаловъ, Стоянъ Димозъ, Христо Мирски и Христо Таукчиевъ)

Бюрото има да направи нѣкои съобщения.

Разрешенъ е отпускъ на следнитъ народни представители:

на г-нъ Иванъ Момчиловъ — 1 день, за 16 януарий;
на г-нъ Боянъ Абалжиевъ — 2 дена, за 20 и 21 т. м.;
на г-нъ Дончо Узуновъ — 2 дена, за 20 и 21 т. м.;
на г-нъ Никола Пановъ — 2 дена, за 20 и 21 т. м.;
на г-нъ Наню Пеневъ — 2 дена, за 20 и 21 т. м.;
на г-нъ Недѣлко Атанасовъ — 2 дена, за 20 и 21 т. м.;
на г-нъ Ради Найденовъ — 2 дена, за 20 и 21 т. м.;
на г-нъ Иванъ Калъчевъ — 3 дни, за 20, 21 и 23 т. м.;
на г-нъ д-ръ Борисъ Даскаловъ — 3 дни, за 18, 20 и 21 т. м., и
на г-нъ Драганъ Кисювъ — 5 дни, отъ 20 до 25 т. м.

Съобщавамъ, че отъ Министерството на финанситъ е постъпилъ законопроектъ за измѣнение и допълнение на закона за митницитъ.

Законопроектътъ ще се раздаде на г-да народнитъ представители и ще се постави на дневенъ редъ.

Г-да народни представители! Г-нъ министърътъ на търговията, промишлеността и труда е готовъ да отговори на питането на народния представителъ г-нъ Деню Георгиевъ по износа на слънчогледово семе.

Тукъ ли е г-нъ Деню Георгиевъ?

Обаждагъ се: Нѣма го.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Г-нъ министърътъ на търговията, промишлеността и труда е готовъ да отговори на питането на народния представителъ г-нъ Никола Стамболиевъ по въпроса за трицитъ.

Има думата народниятъ представителъ г-нъ Никола Стамболиевъ да прочете питането си.

Никола Стамболиевъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Презъ м. ноемврий м. г. азъ, подкрепенъ отъ група народни представители, внесохъ по частенъ редъ, предвидъ липсата на фуражъ тази година, законодателно предложение за раздаване на населението трици подъ формата на кооперативенъ или индивидуаленъ фураженъ кредитъ, чрезъ Земедѣлската и кооперативна банка. Понеже този законопроектъ не се сложи на разглеждане и предвидъ нуждата на населението отъ фуражъ, азъ бѣхъ принуденъ да отправя следното питане къмъ г-нъ министра на търговията, промишлеността и труда: (Чете)

„Предвидъ тазгодишната суша и липса на фуражъ за добитъка, презъ м. септември м. г. внесеохъ законопроектъ за раздаване на стопанитъ-производители трици, подъ формата на кооперативенъ или индивидуаленъ фураженъ кредитъ чрезъ Българската земеделска и кооперативна банка. Съ този законопроектъ се дава възможностъ на производителното население да изхрани добитъка си презъ зимата взаимнообразно, който заемъ да изплати презъ м. септември 1939 г., като същевременно бжде запазено отъ спекуланта на свободния пазаръ. По силата на това законодателно предложение производителитъ щѣще да има килограмъ трици франко населението пунктъ по лева 1.90, и то чисти отъ всевъзможни примѣси. Въпрѣки настояването ми този законопроектъ да се сложи на дневенъ редъ, тъй като е навремененъ, това, за съжаление, не стана. Напротивъ, Министерскиятъ съветъ само е нормиралъ трицитъ по лева 2.50 на дребно и 2.30 на едро. Въпрѣки това, обаче, освенъ че кредитно въпросътъ не е уреденъ, резултатъ отъ това нормиране нѣма, тъй като практиката отъ миналото ни е доказала, че нормировката въ този си видъ винаги е била неефекасна, тъй като и санкциитъ не сѣ били такива. Прѣсненъ е случаятъ, че на пазара днесъ трицитъ се продаватъ най-различно.

Въз основа на всичко гореизложено, моля да ми отговорите:

1. Известно ли ви е, че въпрѣки нормировката на трицитъ отъ Министерския съветъ, тия последнитъ се продаватъ на свободния пазаръ на произволни цени?

2. Не мислите ли да сложите на разглеждане отъ Народното събрание въпросния законопроектъ и по този начинъ по-радикално да се разреши въпросътъ съ фуража и се спаситъ стопанитъ-производители отъ една спекула въ цената, надминаваща цифрата 25 милиона лева?”

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата г-нъ министърътъ на търговията, промишлеността и труда.

Министъръ Илия Кожухаровъ: Г-да народни представители! Въпросътъ за трицитъ нѣколкократно е занимавалъ Министерския съветъ. Като първа мѣрка, която Министерскиятъ съветъ взе касателно въпроса за трицитъ, бѣше забраната да се изнасятъ трици, поради малкото фуражъ, недостатъченъ по количество и по видъ, вследствие на сушата презъ 1938 г. Трѣбва да се признае, обаче, че тази мѣрка на управлението не даде добъръ резултатъ.

Втората мѣрка, която се възприе, бѣше нормирането на трицитъ. И тази мѣрка, трѣбва да се признае, също не даде резултатъ. Причината бѣше, че на пазара нѣмаше достатъчно количество трици. Отъ върното, което нашето население меле за своитъ собствени нужди, се изкарватъ годишно около 500 милиона килограма трици, които сѣ недостатъчни, както е недостатъчно и онова количество трици, което се изкарва отъ търговскитъ мелници и което е около 60 милиона килограма годишно. Следователно, на търговския пазаръ месечно излизатъ около 5-6 милиона килограма трици, които въ нѣкой случай, при тазгодишната оскудица на фуражъ и фуражни растения, не могатъ да задоволятъ нуждитъ отъ концентриранъ фуражъ.

Ето защо Министерскиятъ съветъ, въ едно отъ последнитъ си заседания, разреши тази проблема по другъ начинъ, а именно да се пусне на търговския пазаръ по-големо количество трици. Това решение ще предизвика две последици: първо, месечното количество отъ трици ще се качи къмъ 10½—11 милиона килограма и, второ, ще настѣпи подобренъ и на качеството на хлѣба.

Отъ диаграмата за събирането на брашното отъ търговскитъ мелници се вижда, че досега е билъ предвиденъ единъ процентъ отъ 20% трици, а сега този процентъ се увеличава на 30%, което, както казахъ, ще даде възможностъ да се пуснатъ още толкова трици на пазара, колкото сѣ били пускани досега. Смята се, че по този новъ начинъ на снабдяване пазара съ трици ще се задоволи временно нуждата, докато настѣпи сезонътъ, когато добитъкъ ще може да излѣзне на свободна паша. До това време тази система ще остане. Ако тя не даде желани резултатъ, ще се потърси другъ начинъ, обаче правителството е противъ обявяването на монополъ и създаването на специаленъ законъ, съ който да се посме изхранването на добитъка и на населението, тъй като Дирекцията за храноизносъ се грижи за изхранването на населението.

Това е, което имахъ да кажа по питането на г-нъ Никола Стамболиевъ.

Никола Стамболиевъ: Питането ми е отправено и къмъ г-нъ министъра на земедѣлнето по отношение на кредита въ връзка съ фуража.

Министъръ Добри Божиловъ: Готовъ съмъ да отговоря на питането на народния представителъ г-нъ Иванъ Бояджиевъ по въпроса за фискалната амнистия.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Иванъ Бояджиевъ да прочете питането си.

Иванъ Бояджиевъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! На 3 януарий отправихъ питане до г-нъ министъра на финанситъ съ следното съдържание: (Чете) „Поради всеобщия повикъ за едно облекчение, което да се изрази въ една фискална амнистия, и поради многобройнитъ молби за опрощаване, изпратени до Народното събрание, които вече натхвърлиха 10 хиляди, Вие дадохте изявление и въ Народното събрание, и въ пресата, че въпросътъ се проучва и въ скоро време ще се разреши чрезъ вънасяне отъ Васъ на единъ законопроектъ, който ефикасно да разреши този боленъ за голѣма частъ отъ населението въпросъ.

Понеже законопроектътъ не бѣше внесенъ въ Народното събрание, миналата година бѣше дадена една отсрочка за сбиране принудителното събиране на глобитъ до края на 1938 г. Това, обаче, не попрѣчи на нѣкои данѣчни управления да обявятъ нѣкои длъжности за несъстоятелни и да наредятъ изпращането имъ въ затворитъ за изтѣрпяване на глоба. По този начинъ, въпрѣки дадената отсрочка, много крайно бедни български граждани изпълниха затворитъ и оставиха семействата си и невѣрситѣ си деца въ пълна мизерия, като тия, които трѣбваше да се грижатъ за тяхъ, сѣ изпратени въ затворитъ.

При настѣпването на 1939 г. отсрочката за изплащане на глобитъ вече не е тѣ сила. Въ момента, когато навсѣкжде се организира подпомогане предвидъ предстоящитъ празници — питането бѣше отправено преди Коледа, на 3 януарий, затуй е този пасажъ въ него — „на крайно беднитъ, данѣнитъ власти наново пристѣпватъ къмъ преследване на глобенитъ, които въ голѣмата си частъ сѣ действително крайно бедни. Независимо отъ това, отъ досегашната Ви дейностъ не се вижда дали скоро ще бжде внесенъ въ Народното събрание законопроектъ за фискалната амнистия, поради което глобенитъ сѣ хвърлени въ пълна тревога за своята и тази на близкитъ си сѣдба.

Водимъ отъ горното, моля да ми се отговори:

1. Считате ли, че скоро ще можете да внесете въ Народното събрание законопроектъ за фискална амнистия?

2. Не намирате ли, че е необходимо, докато бжде внесенъ законопроектътъ, да се даде една нова отсрочка за принудително събиране на глобитъ?”

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата г-нъ министърътъ на финанситъ.

Министъръ Добри Божиловъ: Г-да народни представители! Азъ не мога да си обясня другоаче това питане, освенъ съ това, че г-нъ запитвачътъ не е знаелъ на 3 януарий, че на 2 януарий сѣ окръжна телеграма азъ продължихъ срока за непреследване за глоби. Срокътъ, който изтичаше на 31 декември, по мое нареждане, телеграфически, бѣ продълженъ преди г-нъ запитвачътъ да депозира питането си.

Съ това смятамъ, че се ликвидира първиятъ въпросъ отъ питането на г-нъ запитвача.

Иванъ Бояджиевъ: Когато дадохъ питането си, такава телеграма въ провинцията не бѣше получена.

Министъръ Добри Божиловъ: Въ втората частъ на питането си запитвачътъ г-нъ Иванъ Бояджиевъ казва, че отъ досегашната дейностъ на министерството не личи да се готви законопроектъ за фискална амнистия. Азъ не зная откъде той вади това заключение. Ако отидете да проверите въ министерството, г-да народни представители, ще видите, че тамъ се работи извънредно усилено по тая материя, събира се материалъ по всички закони, законопроектътъ е вече скициранъ. До 5-6 дни той ще бжде сигурно внесенъ въ Народното събрание. Разбира се, че тукъ ще бжде сложенъ на разглеждане следъ като минавъ бюджетитъ. Първиятъ законопроектъ, който ще бжде разгледанъ следъ приемането на бюджетопроектитъ, ще бжде тоя за фискалната амнистия. (Ржоплъскания отъ дѣсно и центъра)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Г-нъ министърътъ на търговията е готовъ да отговори на питането на г-нъ

родния представител г-н Панайотъ Станковъ, което има сѣщия обектъ, както питането на народния представител г-нъ Деню Георгиевъ. Касае се за забраната износа на слънчогледово семе.

Има думата народниятъ представител г-нъ Панайотъ Станковъ да прочете питането си.

Панайотъ Станковъ: (Отъ трибуната. Чете) „Сухата, продължила тъй дълго презъ лѣтото на 1938 г., постави реколтата, особено тая на фуражните растения, на тежко изпитание.

Вследствие на опасността страната да остане безъ достатъчно фуражъ за изхранване на едрия добитъкъ, Министерскиятъ съветъ забрани износа на нѣкои фуражи. Въ тая забрана бѣ включенъ износътъ и на слънчогледовото семе и на памучното семе.

Следъ като се установи, обаче, че пораженията отъ сухата не сѣ толкова голѣми, колкото се допускаше, че могатъ да бѣдатъ, и следъ като за страната настѣпни една есенъ, която улесни изхранването на дребния добитъкъ отъ полето, Министерскиятъ съветъ разреши износа на слънчогледовото семе и на памучното кюспе и на шрота отъ тѣхъ, една частъ отъ които бѣха предзарително продадени въ чужбина още въ самото начало на пролѣта — тъй обещаваща за реколтата ни въобще. Забраната по отношение износа на слънчогледовото и на памучното семе, обаче, продължава да е въ сила и до днесъ. Поради тая забрана, всички маслодайни семена, като: слънчогледъ, памучно семе и една голѣма частъ отъ рапицата, останаха въ страната и търговците, както и кооперациите закупиха голѣми количества отъ тѣхъ и то по цени много по-високи отъ миналогодишните. Друга значителна частъ отъ тия семена се намиратъ още у самите производители.

Маслодайните фабрики, опасявайки се да не би да останатъ безъ необходимите имъ количества семена, закупиха всичкото памучно семе отъ миналогодишната реколта, както и голѣма частъ отъ рапицата на новата реколта, докато въ други години по-големата частъ отъ тия култури се редовно изнасяше въ чужбина.

Следъ като закупиха известни количества и отъ слънчогледовото семе на новата реколта, маслобойните фабрики, озапасени съ семе за дълго време, спрѣха всѣкакъв по-нататѣшенъ покупки на слънчогледово семе. Вследствие на това спиране на покупките отъ страна на маслобойните фабрики, отъ началото на м. декемврий се предизвика силно спадане на цените на слънчогледовото семе, което спадане тревожи силно кооперациите и търговците, въ които се намиратъ голѣми количества слънчогледово семе, закупено на много по-високи цени отъ днешните. Това спадане тревожи и самите производители, защото нѣма кой да закупува намираните се у тѣхъ количества слънчогледово семе.

Доколкото се простиратъ моите сведения, само по различни складове въ страната се намиратъ къмъ 30.000 тона слънчогледово семе, чието по-дълго съхраняване, независимо отъ загубите, които ще понесатъ търговци и кооперации отъ спадането на цените, е подложено на голѣмъ рискъ, поради характера на слънчогледовото семе, подаващо се лесно на разваляне.

Отъ съобщенията на вестниците научаваме, че въпросътъ, дали трѣбва да бѣде допустимъ износътъ на слънчогледово семе, щѣ да бѣде разгледанъ едва презъ втората половина на м. мартъ 1939 г.

Познавайки добре въпроса, казаното съобщение на вестниците ме изпѣла съ голѣма загриженостъ, защото съмъ убеденъ, че всѣко по-нататѣшно закѣсняване съ разрешаването износа на слънчогледовото семе ще носи хе по-големи и по-големи загуби за стопанството.

Оправдането за въвеждането на тая забрана въ износа на слънчогледа е, че страната може да остане безъ достатъчно растителни масла за изхранване на населението.

Този страхъ, споредъ менъ, е неоснователенъ, следъ като реколтата на рапицата у насъ, тая година, за разлика отъ миналогодишната и по-миналогодишната реколти, даде къмъ 7—8.000 тона. Знае се, че рапицата дава двойно по-голямъ добивъ на масло отъ тоя на слънчогледовото семе. При това, тая година има засѣта много по-големи площи съ рапица отъ други години, за която култура есенътъ бѣ особено благоприятна. А знае се, че тая култура се жъне още презъ м. май, което обстоятелство намалява риска отъ неурожай.

Колко е била голѣма тревогата на селските стопани отъ спадането на цените на слънчогледовото семе сочи и фактътъ, че и земеделските камари въ наскоро закри-

литъ имъ се сесии сѣ станали изразители на тая загриженостъ.

При тъй създаденото положение, азъ не виждамъ друго срдѣство за запазване на стопанството отъ новѣ загуба, освенъ да се разреши износътъ поне на десетина хиляди тона слънчогледово семе, който износъ неминуемо ще предизвика едно ново съживяване на вътрешния пазаръ и едно покачване въ цените на този продуктъ.

Доколкото се простиратъ моите сведения, освенъ земеделските камари, сѣщитъ опасения и препорѣжки сѣ изказали и стоковите борси — най-компетентните по въпроса стопански институти.

Изпълненъ отъ желанието да предвѣрдя страната отъ едно още по-големо обезценяване на слънчогледовото семе, азъ Ви отправямъ настоящето питане, на което Ви моля, г-нѣ министре, да ми отговорите: дали сѣмѣтае за стопански оправдана по-нататѣшната забрана износа на слънчогледовото семе, или, за успокоение на производителите и за запазване на стопанството отъ една чувствителна нова загуба, Вие ще съдействувате за частъ по-скорошното, макаръ и частично, вдигане на тая забрана?

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата г-нѣ министрите на търговията, промишлеността и труда.

Министъръ Илия Кожухаровъ: Г-да народни представители! Министерскиятъ съветъ въ последното си заседание, по мой докладъ, се занима съ въпроса, който г-нѣ запитвачътъ повдига. Министерскиятъ съветъ на новѣ сѣмѣтка прѣцени съображенията, които на времето наложиха да се забрани износътъ на слънчогледовото семе, и анализирайки ги отново, намери, че нѣма вече причини да се продължава по-нататѣкъ сѣществуващиятъ режимъ. И затова, въ последното си заседание, отмени забраната за износа на слънчогледовото семе. Така щото този въпросъ е вече ликвидиранъ. (Рѣкоплетскания отъ дѣсно, центъра и нѣкои отъ лѣво)

Петко Стояновъ: Г-нѣ председателю! Моля да ми се каже, защо се забавя отговорътъ на моето питане, което съмъ отправилъ до г-нѣ министъра на външните работи?

Председателъ Стойчо Мошановъ: Нали виждате, че сега г-нѣ министър-председателътъ го нѣма.

Тодоръ Кожухаровъ: И азъ имамъ да направя въ сѣщия смисълъ апелъ, г-нѣ председателю.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Г-да народни представители! Въпрѣки усилената на работа по бюджетитѣ, както виждате, намираме възможностъ да отделимъ по малко време и за отговоръ на нѣкои питання. И на васъ ще се отговори, г-да.

Тодоръ Кожухаровъ: Моля Ви, напомнете на г-нѣ министър-председателя да отговори на питането ми.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Ще му напомня.

Г-да народни представители! Преди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, ще трѣбва да направимъ въ гласування вече бюджетопроектъ на Главната дирекция на пощите, телеграфите и телефоните, на основание чл. 49 отъ правилника, следната поправка:

Въ текста на § 75 отъ бюджета на Главната дирекция на пощите, телеграфите и телефоните, кредитътъ отъ 4 милиона лева по буква „в“ за обезвеждане на зданието за т. п. палата въ Пловдивъ, да стане 2 милиона лева. Това е една печатна грѣшка. Общиятъ кредитъ по този § 75 не се промѣня. Остава си пакъ 11 милиона лева. Значи, ще се поправи една печатна грѣшка — вмѣсто да бѣде 4 милиона, ще бѣде 2 милиона.

Който сѣ съгласенъ съ тази чисто редакционна поправка въ § 75 отъ бюджетопроекта на Главната дирекция на пощите, телеграфите и телефоните, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристѣпяваме къмъ първата точка отъ дневния редъ:

ДОКЛАДЪ НА БЮДЖЕТАРНАТА КОМИСИЯ ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА ЗА РАЗХОДИТЕ ПО МИНИСТЕРСТВОТО НА ПРАВОСЪДИЕТО ЗА 1939 Г.

Има думата народниятъ представител г-нѣ Асенъ Мумджиевъ.

Азъ моля г-да народните представители да се съобразяватъ съ определеното за говорене време, защото г-да народните представители протестираха, а и председателството е сезирано съ питане по тоя въпросъ.

Асенъ Мумджиевъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Раздѣлението на властите въ съвременната държава на законодателна, изпълнителна и съдебна дѣлатъра отъ дълги времена. Още въ времето на Монтезума

принципът за разделение на властите е бил утвърден и той се следва и до днес. Онова, което отличава съдебната власт от обикновената служба, е, че тя е суверенна, самостоятелна, че никаква друга власт няма над нея, нито пък се намира тя в зависимост от някоя друга власт. Точно тая отлика подчертава особения характер на началото — съдебната власт да бъде самостоятелна такава, а не да бъде на нивото на една обикновена служба и като таа да се намира в пръвото съотношение или подчинение на някои други власти в страната.

Г-да народни представители! В историята на народите и в нашата най-нова политическа история, доколкото е спазван този принцип на самостоятелност на правосъдната власт, да бъде тя суверенна и независима, да не бъде под някакво пръвото подчинение или зависимост от другите власти, дотогава ние сме имали независимо правосъдие и дотогава то е могло да изпълни своите задачи, които по нашия основен закон с му възложени да изпълнява.

Г-да народни представители! Съдебната власт черпи своята сила и своята независимост в чувството на справедливост. Това е най-дълбокото и живо чувство, което е възбуждало всички хора в историята, еднакво ги възбужда и днес. Затова, казвам, съдебната власт стои в основата на днешната държава, и колкото тя е по-стабилна и по-независима, толкова и цялата държавна власт стои на по-твърда основа.

Г-да народни представители! Една гнила съдебна власт значи една гнила основа, върху които се крепи държавата. Казвах, че съдебната власт е един от трите стълба, върху които се крепи нашата държава. През времето на Блока партизанската язва се пренесе и обхваща и тоя стълб. Помнете какво беше тогава, какъ под ударите на една интерпелация само биде повален министърът на правосъдието. Другъ прецедентъ в нашата близка политическа история от тоя родъ ние нямаме: съ една интерпелация само и под тежестта на обвиненията, които тя съдържах, падна министърът на правосъдието. Ние помним положението, в което тогава се намираше съдебната власт. Около Министерството на правосъдието в ония години, през времето на Блока, се навърташе една глутница от ходатаи, хора приближени на властта, които биде готова на всичко. Систематически се изискваха дъла от съдебно-изпълнителните участъци — тогава това се изнесе от тая трибуна от самия интерпелаторъ д-ръ Думановъ — за да се осуети изпълнението на съдебни актове. Тогазъ се търгуваше съ царската милост. Хора, приближени до властта, раздаваха амнистия, раздаваха се служби по ведомството на правосъдието, г-да народни представители. Уволненията и назначенията ставаха в партийните клубове. Тамъ се подписваха заповедите, а само печатътъ имъ се удържах в Министерството на правосъдието. Ние достигнахме до тамъ — тоя случай е достовъренъ, азъ лично съмъ го провърилъ — на единъ касационенъ съдия, подавайки молба до министра в връзка съ службата му, да му се заяви, че молбата му не била обсергована съ нужната марка отъ 500 лева! Това му се беше заявило отъ самия часгень секретаръ на г-нь министра.

Г-да народни представители! Азъ не искамъ да ви отнемамъ времето, защото това сж близки събития, на които повечето отъ васъ сж били свидетели. Но сигуренъ съмъ — понеже става дума за престижъ на правосъдието, за неговата независимост, за висотата, на която то тръбва да стои — че ако днесъ стане половината отъ онова, което ставаше тогава въ това министерство, днешниятъ министъръ-председателъ би си подалъ оставката, за да реабилитира престижа на единъ институтъ, какъвто е нашето правосъдие. Тогава, обаче, г-нь Мушановъ не направи това. Той не пожела да реабилитира нахвърнения престижъ на тоя важенъ институтъ, престижъ на една отъ трите власти — съдебната. Той предаде повторно правосъдието въ ръцете на сжщитъ ония срѣди, които бѣха го изложили, защото трѣбваше на всѣка цена да запази равновесието на своята управляваща коалиция. Но той забрави въ сжщото време, че държавата сама губѣше своето равновесие, защото единъ отъ трите стѣлба, върху които тя се опира, се огъваше и рискуваше да се разклати.

Г-да народни представители! Азъ съмѣямъ, че точно това отношение на безгрижие доведе до провалянето на Блока. Това е една отъ главните причини, за да се дойде до 19 май; единъ отъ сериозните поводи, които единъ превратаджия може да използва, подхвъртайки ги на

преценка предъ обществото, и да каже: азъ върша преработка, защото притежавамъ достатъчно поводи.

Г-да народни представители! Азъ ще се спра съ нѣколко думи само за дейността на нашитѣ сждилища. Предъ мене сж таблицитѣ за дейността на бѣлгарскитѣ сждилища за времето отъ 1927 до 1937 г. Въ течение на тия десетъ години ние имаме едно систематическо увеличение на дѣлата, което, обаче, почва да спада отъ 1934 г. насамъ. Главниятъ въпросъ, който ни интересува, това е въпросътъ за балоаста на нашитѣ сждилища, въпросътъ за натрупването на дѣлата: кога тѣ сж се натрупвали, кога нашитѣ сждилища сж били обременени и кога тѣ сж могли да смогнатъ да развиятъ най-голяма дейност, за да намалятъ тоя балоастъ. Отъ таблица, която имамъ нарѣчка, се вижда, че отъ 1927 г. до 1931 г. включително ние имаме едно намаляване на дѣлата. Презъ 1927 г. дѣлата сж намалѣли съ 63.000. Това е една дейност, която нашитѣ сждилища сж развили, за да може да намалятъ балоаста отъ висеци дѣла, който е чакалъ разглеждане. Презъ 1928 г. ние имаме намаление съ 28.813; презъ 1929 г. — съ 14.000; презъ 1930 г. — съ 21.000 и презъ 1931 г. — съ 12.000 дѣла.

Г-да народни представители! Идва 1931 г. — управлението на Блока — когато, споредъ мене, не само простижътъ, но въобще и дейността на нашитѣ сждилища бѣше принижена. Презъ 1932 г. ние не само че нѣмаме намаление на натрупанитѣ дѣла, но балоастътъ на дѣлата се увеличи съ цифрата 7.681. За 1933 г. ние не притежаваме данни. Презъ 1934 г. увеличението на дѣлата възлиза на 57.000. Това говори вече за една слаба дейност на нашитѣ сждилища, която, споредъ мене, не се дължи на неподготвеността отъгоре и на нежеланието за работа, защото сжщитѣ ония срѣди, които раздаваха правосъдие преди, сж го раздавали и тогава, а се дължи на лошата организация и на страшното вмѣшательство, което влоши условията на работа вътрѣ въ сждилищата.

Сжщо така стои въпросътъ и за дейността на съдебно-изпълнителните участъци. Най-малко приведени въ изпълнение дѣла ние имаме презъ 1932 г. и 1933 г. Докато презъ 1930 г. ние имаме 170.000 приведени въ изпълнение дѣла, презъ 1932 г. ние имаме едва 86.000, а презъ 1933 г. — 72.000. Презъ двѣтъ години нашитѣ сждини изпълнители сж привели въ изпълнение толкова дѣла, колкото по-рано, въ 1930 г., въ една година, сж приведени въ изпълнение.

Г-да народни представители! Минавамъ на другия въпросъ: въ какво положение се намира днесъ нашето правосъдно дѣло. Ще засегна нѣкои отъ въпроситѣ, които сж били засѣгани много пъти. Въпросътъ за евиното правосъдие винаги е билъ третиранъ у насъ и не отъ вчера. Повикътъ за евино правосъдие е билъ повикъ на всички Парламенти. Обществото особено много се интересува отъ тоя въпросъ. Мога да подчертая, обаче, че днесъ ние нѣмаме евино правосъдие. Ние не сме го имали и по-рано. У насъ правосъдието е скъпо. У насъ въобще държавата е скъпа. Ако потърсимъ обяснение на този фактъ, ще го намеримъ въ обстоятелството, че ние сме малка държава, която трѣбва да поддържа всички функции, поради което върху нашия данъкоплатецъ лѣгатъ по-големи тежести и той ги чувствува по-осезателно, отколкото би ги почувствувалъ единъ данъкоплатецъ въ една голяма държава, където сж сжщитѣ почти срѣдства се поддържатъ сжщитѣ служби. Какъто и да е, правосъдието у насъ е скъпо.

Г-да народни представители! Ние трѣбва да помислимъ сериозно за поевтиняване на нашето правосъдие, защото зашто въпросътъ за евиното правосъдие е въпросъ за по-голяма достъпност на правосъдието. По-евтиното правосъдие ще биде по-достъпно за широкитѣ народни маси; по-скъпото — по-недостъпно. Можемъ да помислимъ за една промѣна въ процеситѣ за недвижими имоти. Ние знаемъ, че тамъ ставатъ големи спекулации. Въмѣсто да се търси реалната стойност, често пъти се събира митото върху оценката по емлячинитѣ регистри. Това е една практика, която, ако би била регулирана по законодателенъ редъ, ще даде възможностъ за едно общо понижение на нашитѣ съдебни мита.

Г-да народни представители! Въпросътъ за бързото правосъдие у насъ отдавна се разисква. Бързо и експедитивно правосъдие — това е билъ повикътъ и на тия парламенти, които преди насъ сжщо искаха да осигурятъ на народа едно по-бързо правосъдие. Бързото правосъдие, обаче, не зависи само отъ едно желание. То е резултатъ на условията, при които това правосъдие се раздава. Затова трѣбва да подобримъ условията, при които работи нашиятъ съдия, за да можемъ да дадемъ единъ тласкъ

на нашето правосъдие. Но, г-да народни представители, аз ще бъда крайно несправедлив, ако не отбележа, че днес ние имаме поне два пъти по-бързо правосъдие, отколкото по-преди. Азъ помня, че въ 1926 г. имаме висещи дѣла въ Касацiонния съдъ отъ 1910 г. Такива прецеденти днес ние нѣмаме.

Г-да народни представители! Като говоря по въпроса за бързината на нашето правосъдие, азъ също така ще бъда несправедлив, ако не подчертая, че нѣма днес съдия въ България, който да не работи у дома си. Всички работятъ вкъщи и изподзуватъ, дори бихъ казалъ жертвуватъ, своето извънработно време, определено за почивка, само и само да могатъ да отговорятъ на това искане за бързо и ефикасно правосъдие.

Г-да народни представители! Най-много трудъ, бихъ казалъ, трудъ за България, се полага въ нашитѣ съдилища. Никѣде, въ никое учреждение не се работи толкова, колкото се работи въ нашитѣ съдилища. Тукъ идва въпросътъ за добре платени съдии, за добре платени съдебни служители. Единъ въпросъ, който донѣкъде за нашитѣ съдии вече е горе-долу разрешенъ, защото днесъ съдията е малко по-добре платенъ, отколкото бѣше въ миналото. Въпросътъ, обаче, не можа да получи своето разрешение по отношение на съдебнитѣ служители. Днесъ положението на съдебния служител е особено отчаяно. Най-слабо платениятъ държавенъ чиновникъ е той. Освенъ това той работи при най-лоши условия.

Г-да народни представители! Въпрѣки всички неспогоди и лоши условия, при които работи и твори нашиятъ съдия, и до днесъ той запази своето реноме на честенъ и неподкупенъ български съдия. Отъ освобождението на България, отъ създаването на нашето правосъдие дори и до днесъ, за честта на нашия съдия, той винаги е работилъ и издигалъ високо своята честна и неподкупна съвестъ. Това особено дебело трѣбва да се подчертае.

Г-да народни представители! Идвамъ до въпроса за несмѣняемостта. Отдавна у насъ се трегира тоя въпросъ. Въпросътъ за несмѣняемостта е въпросъ за независимостта на българското правосъдие. Защото само при независими, несмѣняеми и добре платени съдии можемъ да мислимъ за независимо и издигнато правосъдие. Следва да подчертая, че днесъ несмѣняемостта се разпрострѣ и върху една частъ отъ прокуроритѣ. Днесъ, съгласно закона отъ 1935 г., прокуроритѣ при апелативнитѣ и Касацiонния съдъ сѣ несмѣняеми. Не остава, освенъ да пожелаемъ това правило да се разпрострѣ и върху останалитѣ прокурори и длъжностни лица по съдебното ведомство.

Г-да народни представители! Понеже засегнахъ въпроса за нашата правосъдна политика — набързо, разбира се, доколкото времето, съ което разполагамъ, ми позволява — искамъ да се спра съ по нѣколко думи и на другитѣ проблеми въ тая областъ.

Г-да народни представители! Предъ насъ е сложенъ въпросътъ да обсъдимъ принципа за правова държава. Това задължение лежи върху правосъдната политика на една страна. Правова държава, между другото, значи държава съ свободенъ печатъ. По тоя въпросъ се изказа мнозина отъ тая трибуна. Ще кажа и азъ нѣколко думи. Нека не отречемъ, че режимътъ на днешната цензура противоречи на основнитѣ принципи за правова и свободна държава.

Димитър Търкалановъ: Напълно противоречи.

Асенъ Мумджиевъ: Казвамъ противоречи.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Точно това казва и ораторътъ.

Асенъ Мумджиевъ: Точно това казвамъ и азъ: че днешната цензура противоречи на основнитѣ правила за правова държава. Но нека ви припомнимъ и другъ единъ фактъ, г-да народни представители. Нека се запомни, че ние не създадохме тая цензура, а други я създадоха. Ние я заварихме.

Стефанъ Цановъ: Защо не я махнете?

Асенъ Мумджиевъ: Да, ние имаме дълга и съзнанието, че трѣбва да се справимъ и да махнемъ тая цензура. И ако това не направихме досега, то вината не лежи върху насъ. Вие знаете, че ние бѣхме готови да сторимъ това още презъ извънредната сесия. По независещи отъ насъ причини тогава не можахме да направимъ това. Нека ми не бюджетътъ, въ най-скоро време ще разрешимъ и тоя въпросъ.

Г-да народни представители! Когато говоримъ за цензурата, мисля, че всички ще бѣдемъ съгласни, че преди да махнемъ цензурата, трѣбва да създадемъ единъ законъ за печата.

Димитър Търкалановъ: Вие не бѣхте така решителни.

Асенъ Мумджиевъ: Г-нъ министър-председателъ, който отсъствува сега отъ тукъ, направи декларация отъ сѣщия родъ — че законопроектъ за печата ще бѣде внесенъ. Предполага се, че следъ като мине законътъ за печата, цензурата ще се махне. Мисля, че ще бѣдемъ единодушни, какво не можемъ да махнемъ днешната цензура, докато не създадемъ единъ законъ за печата. Азъ искамъ да подчертая тукъ, че днесъ всѣкидневната преса изкупува грѣховетъ на партийната преса отъ миналото. Информационниятъ печатъ нѣма грѣхове. Отривата се разливаше изъ колонитѣ на партийния печатъ отъ близкото минало, което мнозина нарекоха позорно. Тамъ намирахъ мѣстото си ония статии, които посѣяха ежедневно върху голѣми обществени интереси, посѣяха и върху интереси отъ частно естество. Цензурата ще бѣде махната, следъ като единъ законъ за печата гарантира общественитѣ и частни интереси и ги постави вънъ отъ опасността, на която тѣ бѣха изложени въ миналото отъ страна на партийния печатъ.

Г-да народни представители! Въ нашето общество се коментира и въпросътъ за задълженията. Това е също единъ проблемъ, който е изъ дейността на нашата правосъдна политика. И тая декларация се направи: въпросътъ за задълженията ще бѣде разрешенъ. Налага се единъ новъ законъ за задълженията, който да бѣде по-радикаленъ въ основитѣ си и да разреши по единъ окончателенъ начинъ проблема, който е свързанъ на разрешение. Г-да народни представители! Въ миналото азъ съмъ се интересувалъ отъ закона за облекчение на длъжниците — отъ формата му и отъ приложението, което той можа да намѣри. Той не носи правилно своето име. Това е законъ за кредиторитѣ, защото той гарантира по единъ много успѣшенъ начинъ интереситѣ на кредиторитѣ. Ние знаемъ, че кредиторитѣ, благодарение на тоя законъ, събраха своитѣ вземания отъ освобождението на България и до днесъ. Законътъ не можа да постигне своята целъ. Държавата безъ никакво основание пое ангажимента и гаранцията да изплати задълженията на кредиторитѣ за смѣтка на ония длъжници, помечето отъ които иначе не биха били въ състояние да платятъ на кредиторитѣ и тѣ нѣмаше да получатъ нищо. Значи, налага се създаването на законъ, който да държи смѣтка, преди всичко, за настѣпилитѣ промѣни въ стопанската конюнктура и за удвоената покупателна стойностъ на нашия левъ. Следва новата проблема да бѣде разрешена върху началото на една девалвизация. Начинитѣ и подробноститѣ ще бѣда обсъдени. Азъ се надявамъ и съмъ сигуренъ, че днешното правителство ще устои на своя постъ ангажиментъ и въ най-скоро време ние ще имаме разрешена тази проблема.

Г-да народни представители! Другъ единъ законъ, който трѣбва да се създаде въ областта на нашата правосъдна политика, е законътъ за наследство. Тамъ се налагатъ известни измѣнения, които трѣбва да бѣдатъ направени въ духа на новото време. Преди всичко, ние трѣбва да се занимаемъ съ проблема за челядния имотъ. Трѣбва да ограничимъ възможността на нашия селянинъ да разполага съ челядния имотъ, който му е предаденъ отъ неговитѣ предшественици и който той е дълженъ също така да предаде на ония, които идатъ следъ него. Това е голѣма национална проблема, която въ най-скоро време трѣбва да бѣде разрешена.

Г-да народни представители! Азъ привършвамъ. Имамъ много нѣщо още да кажа за нашата правосъдна политика, обаче се съобразявамъ съ времето, съ което разполагамъ, и другитѣ въпроси, по които бихъ желалъ да се произнесе, ги оставямъ за другъ пътъ.

Заклучавамъ. Ние трѣбва да подчертаемъ, че днешното наше правосъдие се намира на завидна висота. Днесъ третата властъ въ България, властта, която прилага законитѣ, които ние издаваме, се намира на голѣма висота. Тя служи съ идеализъмъ, служи честно и безкористно, така, както е служила и по-рано. Нека гласуваме бюджетпроекта, който ни се предлага и съ това да улеснимъ задачата на нашето правосъдно дѣло. (Рѣкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Ангелъ Станковъ.

Ангелъ Станковъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Съдебната властъ въ всичката нейна ширина

принадлежи на съдебните места и лица, които действуват от името на царя — така постановява чл. 13 от конституцията. Съдебната власт, както се подчерта преди малко, е една от трите голъми власти в конституционно-парламентарния режим. Тръбва да се подчертае, че съдебната власт е най-мълчаливата и най-безпретензионната власт. Обаче това не значи, че нейното значение в конституционно-парламентарния живот не е голъмо. Напротив, то е съществено, защото без съдебна власт ще имаме анархия — няма да имаме правова държава, а ще имаме полицейска диктатура. Тръбва да подчертая, че конституционно-парламентарното управление с наследствена монархия, г-да народни представители, е много деликатно. Между тия три власти, така подредени още от Монтескьо, в управлението тръбва да съществува пълна хармония; равновесието между тия три власти тръбва да бъде пълно. Всъко най-малко отклонение се чувствува болезнено от другите власти. Какво значи това: конституционно-парламентарно управление с наследствена монархия? Това е, така да кажа, един събор от правата на народа — основният господар в управлението — и монархическият принцип в управлението. Когато народният принцип, от който произхождат всичките власти на държавата, е нахвърлен, тогава държавата не се развива правилно. Когато монархическият елемент вземе надмощие и навлезе, съ изпълнителната власт заедно, в правата или въ областта на другите две власти, тогава народният принцип в управлението е нахвърлен съществено, и управлението не може да се каже, че е народно. Тогава има управление на изпълнителната власт, или лично управление.

При все това, съдебната власт, както казах, е от много голъмо значение. Има известни предпоставки, обаче, за да бъде тя на мястото си. Познати са главните елементи за добро правосъдие — то тръбва да бъде бързо, както се подчерта преди малко, то тръбва да бъде евтино, то тръбва да бъде близко до народа и, най-главно, то тръбва да бъде независимо, да се чувствува неговата рожка и да се слага тя там, където тръбва, по безмилостен начин. Най-много и най-голъми оплаквания въ конституционно-парламентарния режим са насочени срещу изпълнителната власт, която, според чл. 12 от нашата конституция, принадлежи на царя; всички органи на тази власт действуват от негово име и под неговия върховен надзор. Всички сме свидетели, че когато изпълнителната власт вземе надмощие над другите конституционни власти, или когато изпълнителната власт се смеси или погълне другите власти националният принцип е погасен и управлението избива въ диктатура.

Имаме ли ние независима съдебна власт? Азъ ви моля да ми позволите на този въпрос да отговоря полярно малко, след като направя сравнение на съществуващите въ България власти — от една страна полицейската, а от друга страна съдебната. Един от ораторите въ миналото заседание спомена тук за тъй наречения habeas corpus, който съществува въ Англия още от 1679 г., и което значи буквално „имай тѣлото си“ или „взимай тѣлото си, за да го изпратиш предъ съда, когато стане нужда“.

Г-да народни представители! Азъ искамъ да кажа нѣколко думи за сътошението, въ днешния моментъ, между изпълнителната, полицейската и съдебната власти у насъ. Този принципъ за гарантиране свободата на личността, нека кажа този habeas corpus, е проведенъ и у насъ, въ България. Съ всичката почитъ, която тръбва да отдадемъ на учредителя-законодателя, тръбва да признаемъ, че той е постигналъ мадро и въ това отношение. Съгласно чл. 73 отъ конституцията, подъ заглавие „За личната неприкосновеностъ“ и пр., никой не може да бъде наказанъ безъ присѣда отъ надлежния съдъ, която е вече добила законна сила. А въ чл. 75 се казва: (Чете) „Никому не може да се наложи наказание, което не е установено отъ законитѣ. Мѣнения при какво да е обвинение“ — казва законодателятъ — „също и конфискуване на имотъ се запрещаватъ“.

Наказателното сѣдопроизводство у насъ, изработено въз основа на тѣзи принципи, охранява личността на българския гражданинъ, който не може да бъде току така хванатъ за ухото и отведенъ кѣде да е, безъ присѣда, тѣзѣ въ закона сила. То съдържѣ известни постановления, по силата на които претърсвания не могатъ да се правятъ, освенъ презъ деня. Никой не може да бъде задържанъ безъ присѣда. Искане за задържане когото и да било подъ стража подлежи на изпълнение само въ тоя случай, когато е станало по реда, определенъ отъ правителствата на закона, т. е. наказателното сѣдопроизводство.

Дотамъ се е отишло въ запазването правата на българските граждани, че може, споредъ чл. 7 отъ закона за наказателното сѣдопроизводство, всѣки сѣдия или прокуроръ, който се научи, че нѣкъде има задържанъ български гражданинъ безъ присѣда и безъ да се е постигнѣло по надлежния редъ, има право да го изкара отъ тоза помѣщение и да го пусне на свобода.

Дойко Петковъ: За жалостъ, то никога не става.

Ангелъ Станковъ: Не само че не става, но ще видите сега, какво друго става. — У насъ също така е прогласена неприкосновеностъ на жилището, по силата на конституцията и по силата на наказателното сѣдопроизводство. Е добре, какво се противопоставя отъ изпълнителната власт на всички тѣзи постановления на конституцията и наказателното сѣдопроизводство?

Г-да народни представители! У насъ има една наредба-законъ за държавната полиция, обнародвана въ „Държавенъ вестникъ“, бр. 157, отъ 23 юлий 1937 г. Въ нейния отдѣлъ IV, подъ заглавие „Полицейски мѣрки“, всѣки тѣзи постановления и на наказателното сѣдопроизводство, и на конституцията са пълно зачеркнати.

Димитър Търкалановъ: Унищожени.

Ангелъ Станковъ: Така, въ тази наредба-законъ има чл. 89, подъ заглавие „Полицейски задържания“, който постановява: (Чете) „Освенъ въ случаитѣ, предвидени въ закона за наказателното сѣдопроизводство, едно лице може да бъде задържано въ предвиденитѣ за тая целъ помѣщения и въ следнитѣ случаи“. Изброяватъ се три случая, когато полицията по свои полицейски нареджания може да прави задържания, въпрѣки всѣкакви закони и въпрѣки конституцията.

Никола Стамболиевъ: Когато пожелае.

Димитър Търкалановъ: И да урежда концентрационни лагери.

Ангелъ Станковъ: Ще дойдемъ и до него. — Чл. 97, подъ заглавие „Полицейски влизания и претърсвания въ частни жилища“, постановява, че въ жилището на българския гражданинъ може да се влиза въ всѣко време. Въ чл. 108, подъ заглавие „Полицейски принуждения“, са предвидени случаитѣ, когато полицията ще ви принуди да извършите нѣщо. Какво? Да ви затвори. Въ чл. 107, подъ заглавие „Полицейски изземвания“, са предвидени изземвания въ всѣко време — не само влизания въ жилището, но и изземвания. Но, г-да народни представители, най-сетне можемъ да кажемъ, че всичко това тукъ, въ България, може да се търпи, като приемемъ предварително, че тя не е културна държава — а пъкъ ние не искаме да се лишимъ отъ това прозвище. (Чете): „Полицейски мѣрки за установяване на лица на нови мѣстожителства. Чл. 124. Полицията може да наложи на български поданици — само на българските поданици, чужденцитѣ се разхождатъ навсѣкѣде и вършатъ всичко“.

Димитър Търкалановъ: Освободеан!

Ангелъ Станковъ: ... да промѣнятъ мѣстожителството си по реда, указанъ въ следващитѣ членове на тази глава“. Значи, вие имате затвърдено мѣстожителство, вие адвокатствувате, да кажемъ, въ Пловдивъ, или търгувате въ София. Полицията може въ всѣко време на денюшното да ви принуди да си промѣните мѣстожителството, да ви прати, напр., въ Кеманларъ, или да ви прати да изучавате битката на Симеона при р. Ахелой, или старинитѣ при Несебъръ, както имаше такива случаи и съ наши колеги. Въ Месемврия преди изборитѣ бѣха събрани около 400 души отъ цяла България. И за какво мислите? Спомнямъ си за това съ голъма тъга. Азъ съмъ председателъ на Пловдивския адвокатски съветъ повече отъ 15 години, но това, което стана преди тѣзи избори, г-да народни представители, не съмъ виждалъ, и то много ме наскърби. Нѣколко колеги бѣха хванати и изпратени, за кѣде — не знаемъ. И когато заставихме съдебната власт да се намѣси въ тѣя направи следствие и заключи, че тѣя хора тръбва да бъдатъ пуснати, въ момента, когато тръбваше да бъдатъ пуснати, дойде полицията съ едно постановление, по силата на чл. 124 отъ тази наредба-законъ и каза: това е държавенъ въпросъ; съдебната власт не може да се занимава съ него. И тѣзи хора бѣха откарани въ Месемврия. Дали ние сме една правова държава, г-да народни представители, оставямъ на васъ, вие сами да си отговорите.

Азъ, както ви казахъ, съмъ отъ толкова години председателъ на Пловдивския адвокатски съветъ и заедно съ колеги сме имали за лозунгъ, който е билъ всегдешенъ: независимо правосъдие, несъмняеми съдии и прокурори и съдебна полиция. Ако ще учредите съдебна полиция, г-нъ министре, искайте да Ви гласуваме кредити. Това ще бъде една полиция, предъ която българските граждани ще се справятъ, защото тя ще бъде подъ началство на прокурора, и действително правата на българските граждани ще бъдатъ гарантирани.

Г-да народни представители! Само толкова правосъдие може да подпомогне благородниятъ усилия на всички труженици, които се борятъ за правда, редъ и законност въ нашата страна, защото нѣма на земята общество, където да не съществуватъ ни спорове, ни престъпления, ни съдилища. Винаги спорове и престъпления е имало и ще има и правосъдието е отговаряло и ще отговаря на една постоянна, жизнена социална нужда въ стремежа си да поддържа възможно най-голямо равновесие между правото и фактическото положение. Тѣй социалниятъ миръ въ държавата се обуславя отъ едно бързо и справедливо уреждане на всеки споръ — задача, възложена на съдилищата, които се явяватъ като творци на правния редъ, който правовъ редъ е една съставка отъ социалния миръ. Социалниятъ миръ е винаги застрашенъ отъ неуреденитъ спорове при едно бавно, дощо, скъпо и далечно отъ народниятъ маси правосъдие, което при това не е независимо. Поради това римлянитъ казваха, че народната държава ще бъде жизнена, силна и крепка чрезъ едно издигнато и самостоятелно правосъдие. Тѣй максимата на римските правници, наши учители: „*Justitia fundamentum repositum*“, си остава крайгълниятъ камъкъ на всѣко правосъдие.

Модерната държава не се задоволява само съ правното уреждане на общественитъ отношения. Напротивъ, тя се нагърбва съ по-тежки задачи, тя иска да постигне цялна обществена хармония, едно равновесие, което да почива на справедливостта и обществената солидарностъ. Заради това именно тя се намѣства въ всички области на стопанския и културенъ животъ за постигане на повече благоденствие за всички, не и тукъ, въ отличие отъ полицейската държава, тя основава тази си дейностъ на правото. Въ това направление общественитъ и политичитъ трѣба да се стремятъ къмъ достигане оная точка на социаленъ напредѣкъ, където правото ще се покрива съ социалната правда и ще се яви то, правото, като върховенъ изразъ на равновесие, човѣчностъ и солидарностъ. Колкото повече справедливостъ има въ позитивното право, толкова по-голямо ще бъде господството на правото. Откъде ли се положителното право, което практически се изразява въ правната норма на закона, отъ справедливостта, то ще остане да се крепи само на силата и тогава правовиятъ редъ се разклаща. Ако искаме да напука по-голяма хармония въ общественитъ отношения, трѣбва всички да се стремимъ, щото да се влага колкото е възможно по-голяма доза справедливостъ въ законитъ. Речемъ ли да игнорираме справедливостта, когато и да е, тя ще ни отмъсти. Защото тя, справедливостта, е божествениятъ джѣкъ, който грѣе въ всѣко човѣшко сърдце и е основна предпоставка за всѣки общественъ напредѣкъ.

Г-да народни представители! Българскитъ правници, съдии и адвокати, а заедно съ тѣхъ и по-голямата частъ отъ народа, изживяватъ най-болезнено всѣко отклонение, и още повече всѣко брутално нарушение на конституционнитъ правни норми, защото тѣ най-добре знаятъ, че държавата е преди всичко правно-народна организация и че нейната смѣтина е самиятъ правовъ редъ. Безъ установенъ правовъ редъ държавата не застъпа на твърда, здрава и устойчива почва, тя не е сигурна въ съществуванетоъ си, за да изпълни всичкитъ други тежести, които ѝ се налагатъ отъ политическата и социална еволюция на новото време.

Правосъдието е най-важниятъ стражъ на правовия редъ. Какво ще пази това правосъдие, ако самиятъ правовъ редъ е ударенъ въ сърдцето? Българскитъ правници, съдии и адвокати, творятъ правната култура на народа. Тѣхната велика задача е да се проникнатъ отъ съзнанието, че въ цялата своя дейностъ тѣ изпълняватъ благороденъ общественъ и професионаленъ дългъ, като служатъ, на първо мѣсто, за запазванетоъ и усъвършенстването на правовия редъ. Домътъ, въ който се развиватъ съдебнитъ действия, г-да народни представители, това е съдебната палата. Въ по-големитъ градове: София, Пловдивъ и Русе — седалища на апелативнитъ и върховни съдилища — а постепенно и въ другитъ области и околийски центрове, се издигатъ грамадни здания — съдебни палати. Тѣ сѣ храмоветъ на българското правосъдие.

Символично ние считаме и до днесъ езическата Темида за богиня на правораздаването. Темида, дъщерята на Урана, или на небето, и на Тей, или на земята, и съпруга на Зевса, е богиня на законността. Отъ съчетанието ѝ съ Зевса — богътъ на боговетъ — Темида станала майка на Хорей — часовитъ на Еомония — правото, на Дики — справедливостта и на Ирина — мира. На нея бѣше възложено отъ Зевса да председателствува събранията на боговетъ и да разрешава спороветъ между тѣхъ и между хората. Ние си я представяме съ превързани очи, съ мечъ въ едната ръка и съ уравновесени везни въ другата ръка. Оттегляла се въ усамотение подиръ спороветъ, при замръзла глъчъ и прекратени външения, тя превръщаваше телѣситъ си очи, за да разтвори духовния си погледъ, далечъ отъ съблазни, користолюбие и лицемерие, погледъ, който не се въликува ни отъ страститъ на улицата, ни отъ раздразнението на странитъ, и така подъ свѣтлината на разсъдѣкъ, съ пречистена и спокойна съвѣсть, като уравновесяваше блудата между правдата и кривдата, отсичаше безмилостно, непоколебима въ убеждението, че поразява злото.

Тѣй въ раздаване на свѣтското правосъдие е останало едно зръно отъ божественъ произходъ.

Г-да народни представители! Съдебната палата има видъ на съдебенъ театъръ въ живота. Писецитъ, които се играятъ въ тоя съдебенъ театъръ, сѣ истински драми, преживявани отъ авторитъ, които взематъ участие въ тѣхъ и които истински сѣ страдали и истински плакали. Човѣшкитъ страсти въ всичкитъ си форми и въ всичкитъ си видове се проявяватъ въ тоя съдебенъ театъръ най-живо и правятъ сърдцата ни да биятъ най-силно. Това е една лаборатория, казва Анри Робертъ, именитъ юристъ, адвокатъ, бившъ председателъ на парижкото баро, където меданитъ и моралиститъ могатъ да изправятъ нагледно всичкитъ недостатѣци на бедното човѣчество. Животътъ, тѣй жестоко полѣкога, ни дава плачевни зрелища. Това е убожество, или по-скоро клиника, където ученицитъ могатъ да изучаватъ мизерията на човѣшката душа; тамъ — въ храма на правосъдието именно могатъ да се чуятъ най-тъжнитъ тугения на разбититъ сърдца.

Г-да народни представители! Българското правосъдие се издигна на почтена висота. Благодарение на това му качество то се освободи предъ нѣколко години отъ позорния режимъ на капитулациитъ. Трѣбва да се признае, обаче, че странични фактори сѣ се опитвали, за жалостъ, да влияятъ надъ съвѣстьта на съдийството. Тукъ му е мѣстото да спомена за онова постановление на Министерския съветъ, взето на другия денъ следъ закриването на първата извънредна сесия, съ което Министерскитъ съветъ, като административенъ органъ, постанови да се спратъ изпълнителнитъ действия по дѣлата. Азъ съжалявамъ, че въ това министерско постановление сѣ изели участие и юристи, въ това число, и министърътъ на правосъдието тогава, и че това същото постановление биде изпратено до съдилищата, за да го изпълняватъ. Очевидно е, че е направено едно грубо нарушение и че то не може да даде, освенъ отрицателни последици. Обаче трѣбва да се подчертае, че много отъ съдилищата, всички почти съдилища, следъ едно малко колебание се окопитиха и признаха, че не могатъ да се подчинятъ на това постановление, макаръ и взето отъ Министерския съветъ.

Тукъ му е мѣстото, също така, г-да народни представители, да си спомнимъ за онова изобличително за френското правосъдие писмо, което бившиятъ министъръ-председателъ Тардьо обнародва въ в. „*Congreoir*“, отъ 7 май 1937 г. подъ надсловъ „Правосъдие и политика“. Въ това знаменателно писмо, за да докаже силното влияние на политическитъ фактори въ правосъдното дѣло, бившиятъ министъръ-председателъ предава, между другото и думитъ на първия председателъ на Френския върховенъ касационенъ съдъ г-нъ Евгений Драйфусъ, който му казалъ единъ денъ: „Азъ ви гарантирамъ — казалъ г-нъ Драйфусъ — че нитъ единъ съдия отъ моето ведомство не е способенъ да приеме подкупъ. Но нито единъ отъ тѣхъ също не е способенъ да се противопостави на една заповѣдь или на едно желание на министерството“. И Тардьо заключава, че престижътъ на съдебната властъ въ Франция е подбитъ, поради намѣсата на чужди фактори въ правосъдното дѣло, и че: „Въ смѣтностъ — продължава енергично той — съдебна властъ тамъ нѣма, ами има само съдебна служба, като всички други служби, и че гражданската и професионална доблестъ е убита у мнозина съдии“.

Г-да народни представители! Нравствената гражданска доблестъ е една красива социална добродетель. Човѣството винаги е тачило нравствената смѣтностъ, проявявана при тежкитъ социални условия въ житейската борба. Та нали нравствената доблестъ е второто име на храбростта? Само че храбростта се проявява презъ време на боя, къ-

дето — развилъ до крайност всичките си сили — народът нанася победа надъ врага, освобождава поробенъ земи, запазва отчествните граници или ги разширява. Нравствената смѣлост, напротивъ, се проявява въ текущия животъ въ мирно време. Тя издига нравственото ниво на народа, прави го по-смѣлъ и по-издръжливъ, непоколебимъ въ преследване на обществените добродетели, калява характера, укрепява волята — съ една речъ създава граждани съ развити нравствени сили.

Открай време нравствената смѣлост се е считала за красиво и крайно поучително дѣло. Сократъ я определяше като наука за това, което трѣбва да се върши въ време на опасност. Нравствената смѣлост е върховенъ актъ на просвѣтенъ разумъ, кристална съвестъ и желѣзна воля, защото човѣкъ я проявява, когато съ турени на явенъ рискъ морални, духовни или материални ценности.

Г-да народни представители! Азъ искамъ да отида къмъ края на моята речъ.

Въ общежитието всѣки е призванъ да изпълни мисията, която му е възложена. Въ една културна страна, където социалните чувства сѫ повече развити и чувството за дългъ е обикновено задължение, осъзнато отъ всички, работата лесно върви. Обаче въ полукултурните или въ некултурните страни, където личните настроения надхвърлятъ всѣка граница, тамъ дори обикновеното изпълнение на човѣшкия и професионаленъ дългъ е трудна работа. Защото съставките на нравствената доблестъ сѫ: честно да се мисли, благородно да се чувствува, безстрашно да се действа. Заради туй поведението и дѣлата на нравствено смѣлитъ въ общежитието се ценятъ най-високо. Тѣ се издигатъ надъ другите по превъзходството на духовните си сили и по своята морална мощъ, която проявяватъ въ житейската борба.

Г-да народни представители! Когато се говори за правосъдие и за правосъдно дѣло, не може да не се спомене за това, което става у насъ, за това, което спомна и предговорившиятъ — за цензурата. Имаме ли, ползуваме ли се ние съ всичките права и свободи, които ни дава конституцията? Всички ние и отъ тукъ (Сочи въ дѣсно), и отъ тамъ (Сочи въ лѣво), ще отговорите: „Не!“ За да не кажа нѣщо повече по съществуващата у насъ цензура, позволете ми да цитирамъ два реда отъ едно писмо, което получихъ отъ г-нъ Димитър Драгиевъ, единъ отъ основателите на Българския народенъ земеделски съюзъ. Въ това свое писмо той, като говори за най-първите и най-главни задачи на новоизбраното XXIV Народно събрание, накрая ми пише: „Ползувамъ се отъ случая да Ви припомня: правите що правите, гледайте въ най-скоро време да премахнете тая мракобосна цензура. Цензурата е била и ще бѣде първиятъ и най-важниятъ крепителъ на всѣка диктатура, на всѣка тирания. Свободниятъ политически печатъ би билъ голѣмъ помощникъ на борците — народни представители при всѣко добро начинание въ Народното събрание“. Къмъ тия редове е достатъчно да се прибави само съдържанието на чл. 79 отъ конституцията, който казва: „Печатътъ е свободенъ. Никаква цензура не се допуска“.

Г-да народни представители! Азъ чувахъ гласове, и отъ тая страна винаги (Сочи въ лѣво), и отъ тукъ понѣкога (Сочи въ дѣсно), на народни представители, които сѫ противъ цензурата и които сѫ за свободата на печата. Искате ли да извършимъ едно велико дѣло? Ето, ние, отъ тая страна (Сочи въ лѣво), ви даваме другарската си рѣка, за да отговоримъ на възжеланията на народа: да премахнемъ всички постановления на законите, които сѫ противоконституционни (Ржкоплѣскания отъ лѣво) и да създадемъ едни закони по-човѣшки, едни закони културни, като премахнемъ всички тѣзи ограничения на свободата на съвестта, на словото, на печата и т. н. Въ това отношение, бѣждете увѣрени, ние ще ви подкрепимъ напълно. Нѣма нито единъ отъ насъ, който да отрече това полезно дѣло. Нека излеземъ съ него предъ българския народъ, да види той, че сме извършили нѣщо за неговата свобода, защото мене, като народенъ представителъ, ме е срамъ да се явявамъ предъ българския народъ, защото XXIV-то Народно събрание, така чакано, така желано, не можа да отговори на една съществена нужда на този народъ. (Ржкоплѣскания отъ лѣво)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Стефанъ Минковски.

Стефанъ Минковски: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Упражняването на съдебната властъ е възложено на установените съ специални закони сѣдилища, които въ голѣмата си частъ оставатъ подъ ведомството на Министерството на правосъдието. Министерството на пра-

восъдието отъ своя страна има да провежда правната политика въ страната, насочена да осигури възможността, да може правосъдието да изпълни своя дългъ така, както трѣбва, а, отъ друга страна, да взема законодателни инициативи за разрешаването на наболѣли правни нужди въ винаги мѣняващия се културно-стопански и социаленъ животъ на страната. Министерътъ на правосъдието, заедно съ прокурорския паркетъ при сѣдилищата, остава блюстителъ на законите въ страната съ стремежъ да осигури пълното ползуване на гражданина отъ неговите свободи и права, осветени отъ конституцията.

Тѣзи мои схващания ми даватъ основания да поставя нѣколко въпроса, безъ да повтарямъ ония, които се засегнаха отъ преждеговорившиятъ.

Г-да народни представители! Ако има нѣщо, отъ което можемъ да бъдемъ доволни при най-малки уговорки и най-малки желания — това е правосъдието. Правосъдието у насъ, при всички важни политически превратности, остана и е на своята висота, макаръ че и то не бѣ пощадено, най-вече съ реформата следъ 19 май 1934 г. Въ това отношение ние трѣбва да настояваме г-нъ министърътъ на правосъдието да направи всичко възможно, щото правосъдието да се утвърди на тая висота, на която единъ пътъ е застанало.

Авторитетътъ и независимостта на българското правосъдие внасятъ респектъ и уважение всрѣдъ всички слоеве на българската общественост и всички прибѣгватъ до неговата интервенция съ твърдото убеждение, че наистина актътъ, съ който смѣлятъ ще разреши тѣхния споръ, ще бѣде справедливъ и неповлиянъ отъ никого. За съжаление, обаче, тъймо изпълнителната властъ дезавуира правосъдието у насъ и то съ ония постановления въ наредбата-законъ за държавната полиция, които ѝ даватъ правото да прибѣгва до интернирането на свободни граждани. По този въпросъ говори г-нъ Станковъ. И азъ, обаче, искамъ да сира вашето внимание на него, защото въпросътъ наистина е сериозенъ.

Възвръщането на мѣстожителство или интернирането е лишението отъ свобода безъ присѣда и безъ извършено престѣпление. А това е въ пълно противоречие съ законните положения, че никой не може да бѣде лишенъ отъ свобода и наказанъ, безъ вѣлѣта въ законна сила присѣда. Гаранцията за свободата на личността, дадена отъ основния законъ, тукъ е напълно изоставена. Нѣщо повече. Интернирането не е и наказание. Наказанието предполага извършено престѣпление. Такова при интернирането никой нѣма. Ако такова има, въ такъвъ случай причинитъ да се намѣси съдебната властъ сѫ налице и никой не би се поколебалъ да отнесе въпроса тъймо къмъ сѣдилищата.

Интернирането е единъ произволъ. Малко важи, че до него се прибѣгва възъ основа на закона за полицията. Тоя законъ не измѣня съ нищо същността на интернирането. То си остава пакъ произволъ, само че му се придава една много по-остра форма като става узаконенъ произволъ. Срещу него засегнатиятъ не може да реагира по никакъвъ начинъ. Докато при простия произволъ засегнатиятъ може да намѣри правна защита въ страната, тукъ въобще той не може да намѣри никаква защита.

Ония, които поддържатъ интернирането, казватъ: това наистина е тѣй, интернирането не е наказание, но то се налага като една превантивна мѣрка, като една предупредителна мѣрка, за да се предотврати извършването на нѣкакво престѣпление. И това съображение не е отъ значение, защото законътъ предвижда кои деяния сѫ престѣпления и неопозволени. Къмъ всѣки законенъ съставъ на престѣпно деяние си има предвидена санкция. Санкцията на закона има, между другото, и това предназначение — да предупреди деѣца, че ако въпрѣки нея той върши това, което диспозитивътъ на законното постановление забранява, той ще си навлѣче последицата — да претърпи предвидената въ сѣщия законъ санкция. Ако по тоя начинъ се взематъ постоянни мѣрки за предотвратяване на престѣпленията, въ такъвъ случай санкциите, предвидени въ закона, губятъ всѣкакво значение като едно предупредително срдѣство.

Явно е, че и отъ тази гледна точка интернирането не може да се защитава.

И наистина ние знаемъ, че колкото пъти изпълнителната властъ се е възползвала отъ тия разпореждания на закона, е вършила само произволи, нищо друго. Така, преди изборите за народни представители се интернираха маса хора. Защо? Само за да не сложатъ въ срока своите кандидатури предъ съответните сѣдилища. Това, разбира се, не ставаше за предотвратяване на престѣпление, защото да си сложи този, който има право, споредъ закона, своята кандидатура предъ сѣда е едно позволено дей-

ствие. И шомъ като въпрѣки това го интерниратъ, явно е, че се върши произволъ.

Следъ изборитѣ, пакъ по силата на постановлението въ наредбата-законъ за държавната полиция, почнаха да извикватъ хора отъ селата, които сѫ имали срѣща съ народенъ представител не къмъ приобщенитѣ, презъ времето, когато е обикалялъ своитѣ райони. Съображенията бѣха пакъ да бждатъ предупредени да не извършатъ нѣкакво престѣпление. Какво престѣпление? Нито сѫ мислили, нито могатъ да мислятъ за каквото и да е престѣпление. Полицията иска да се всѣе по този начинъ страхъ.

Ето откъде се подкопава силата и авторитетътъ на правосъдието, което иначе стои и продължава да стои на своята висота, за честта на българското съдѣйство.

Г-да! Ако нѣма правни съображения, които да оправдаватъ съществуването на интернирането, нѣма и политически такива. Винаги се извиняватъ тия действия на властѣта, като се казва: „По сериозни държавни причини“. Тия сериозни държавни причини сѫ винаги крайно съмнителни. Такива нѣма. При туй убеждение, че интернирането въ своята сѣщностъ, остава единъ узаконенъ произволъ, то гнетъ засегнатитѣ, натрупва лоши чувства и създава негодувание, което никой не може да бжде сигуренъ, че ще даде нѣщо хубаво. По-скоро можемъ да очакваме лошото, но хубавото не. Българското правосъдие, пакъ по време на изборитѣ за народни представители, издържа единъ много тежъкъ изпитъ и смѣя да каже, че то добре го издържа. То остана на своята висота, но все пакъ имаше сѣдилища и съдии, които сѫ отказали да утвърдятъ кандидати, сложили редовно своитѣ кандидатури, възъ основа само на полицейски дознания, съ които хвърлиха една тежка сѣнка върху българското правосъдие. Кандидатитѣ сѫ представили всичко, каквото е трѣбвало да представятъ къмъ своитѣ молби, но поради туй, че полицията иска да ги изключи отъ изборитѣ, да не взематъ участие, подтиква приближени до нея хора да констатиратъ кандидатуритѣ на нѣкой отъ тѣхъ и тѣмко на тия, които имъ сѫ неприятни. Следъ туй предоставено е въ наредбата-законъ за произвеждане изборитѣ съдѣтъ да се осведоми за истинността на повдигнатитѣ въ contestaцията въпроси, по какъвто начинъ намѣри той за добре. И понеже времето, съ което съдѣтъ разполага, е много малко, то единствениятъ начинъ за осведомяване на съда си остава грижата на полицията да поднесе на съда едно полицейско дознание. Г-да! Азъ зная случаи, кждето кандидатитѣ не бѣха утвърдени само възъ основа на таква полицейско дознание и то въпрѣки че това полицейско дознание е въ пълно противоречие съ всички официални документи къмъ преписката. Кандидатътъ представилъ, напр., удостоверение, че има определено занятие — земедѣлецъ. Въ полицейското дознание се казва: „Отъ разпитани свидетели“ — разбира се, зле разположени къмъ кандидата, а добре разположени къмъ полицията — „се констатира, че той е сѣйливъ“, много спѣлъ! (Смѣхъ) По цѣлъ денъ спѣлъ, а вечерно време си позволявалъ въ кооперативния магазинъ да четѣ вѣстници на селянитѣ, и най-вече, че въ младини, нѣкога, чѣлъ манифеста на Карлъ Марксъ и Енгелсъ. Това сѫ нѣща, заради които този кандидатъ не бѣ утвърденъ.

Нѣкой отъ дѣсно: Отъ кжде е този приятель?

Стефанъ Минковски: Нѣма да го кажа отъ кжде е. Това не е толкова важно; важно е, че като давамъ тия даннѣ, азъ заключавамъ, че онзи съдия...

Боянъ Василевъ: Вие обвинявате нѣлото правосъдие. Трѣбва да кажете кой е и отъ кжде е. Така не може да се говори!

Стефанъ Минковски: Г-да! Азъ ще ви го кажа. Не е утвърденъ Кирилъ Ташевъ отъ Севлиевския областенъ съдъ само възъ основа на това. Азъ не голослова и нѣмамъ никакво желание да хвърлямъ калъ и да обвинявамъ българското правосъдие. Азъ се прекланямъ предъ него, защото съдѣитѣ, които се оказаха недостойни да се справятъ съ тая тежка своя задача, бѣха много малко. Тѣ, обаче, не представляватъ цѣлото българско правосъдие; тѣ хвърлятъ само сѣнка върху него.

Йорданъ Русевъ: Прекъсвачътъ е вече доволенъ отъ отговора.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Той пита само, за да се прецизира ораторътъ.

Стефанъ Минковски: Г-да народни представители! Трѣбва да се щади правосъдието и никога да не се по-

ставя въ мѣжнотии и да излага на съмнение своята дейностъ и своя авторитетъ. Полицейското дознание не е въобще сериозно доказателство. Много уговорки има за него въ наказателното съдопроизводство и въ юриспруденцията. То е абсолютно негодно сръдство при такива случаи. И само възъ основа на него не могатъ да се издаватъ съдебни опредѣления отъ толкова съдебно значеніе.

Минавамъ на другъ въпросъ. Съдѣйството у насъ, отъ низинитѣ и до върховетѣ, е напълно подготвено за своята задача, обаче то е извънредно много отрупано и се пресилва въ работата, която го убива и не му дава възможностъ нито да следи правната литература, нито пакъ да може да прави на време своитѣ научни справки при решаването на дѣлата. Причината за това е една пакостна практика, останала отъ миналото: отъ съдѣята да се иска да решава много дѣла по брой и едва ли не да се обърне въ една машина, която да има опредѣленъ рандеманъ; ако е даденъ отъ съдѣята предвидениятъ рандеманъ, то той е добъръ съдия; ако не е даденъ предвидениятъ рандеманъ, тогава следватъ дисциплинарки, бележки, напомнания и неприятности. Азъ мисля — и това съмъ го виждалъ — че съдѣитѣ сѫ най-много загрижени отъ това, когато дадатъ дейността, която наистина да се отбележи съ намаление на висечитѣ дѣла въ съда, въ сѣщото време да могатъ да дадатъ и качество. И съдѣйството страшно много се измѣча тѣмко тогава, когато заради количеството е приушено да прави опущение въ качеството. Обикновено при повишението на съдѣитѣ се съди отъ това, дали съдѣята е извършилъ оная работа, която се е очаквала отъ него по брой. А въ такъвъ случай се злепоставятъ онзи съдии, които покрай количеството сѫ се стремили да дадатъ и качество, защото правейки усилия да дадатъ качество, тѣ все ще останатъ назадъ въ количеството. Въ повишенията нагоре отиватъ по-бързо и по-скоро тия, които даватъ количество, а това се отразява върху правораздаването. Азъ мисля, че е време да се даде възможностъ на съдѣята да дава не само количествена, но и качествена работа, и преди всичко качествена, като се остави да се иска отъ него количество дотолкова, доколкото силитѣ му позволяватъ да го даде, безъ да страда качеството.

Отъ голѣмъ интересъ за правосъдието е, мисля азъ, да се даде възможностъ на млади съдии, доказали своята солидна подготовка и проявили се, както въ областѣта на теорията, така и въ областѣта на практиката, да авансиратъ изпредъ по-бързо. Отъ това има двойна полза, г-да. Първата е, че по висинитѣ на нашето правосъдие ще застанатъ млади хора, на които силитѣ ще бждатъ използвани по-продължително време за създаване една трайна юриспруденция. Силитѣ на старитѣ съдии се използватъ за много малко време и следъ туй идатъ други, които създаватъ противорѣчива практика, която не малко пъти ни изправя предъ загадки.

Втората полза отъ това авансиране на млади способни правници е, че то ще насърчи всички млади юристи, въ желанието си да авансиратъ, да полагатъ трудъ за своето самозатѣгане, да лишатъ и да се проявяватъ въ своята работа, въ какъвто случай и за околийскитѣ и областнитѣ съдилища — за апелативнитѣ не говоря — ще имаме единъ подготвенъ съдийски кадъръ.

Съдоустройството у насъ претърпѣ една злуполучна реформа презъ 1934 г., която наложи въ следващитѣ години политиката на министерството да се изрази въ възстановяване на това, което бѣше. Съ тая реформа остана само по единъ областенъ съдъ въ областъ. Отвѣднажъ правосъдието стана недостъпно за отдалеченитѣ краища на областѣта, а въ центъра на областѣта сѣдилищата се видѣха претрупани съ работа, безъ да могатъ да я тласнатъ напредъ. Вънъ отъ това, въ двѣтъ процедури — гражданска и наказателна — се внесеха измѣнения, които сѣщо така замедлиха бързото правораздаване. Ужъ отъ интересъ за бързо правораздаване се премахна за углавнитѣ дѣла втората инстанция — да не се обжалватъ въ апелативенъ съдъ. Видѣ се, че това сѫ тежки поражения, нанесени въ цѣлата съдоустройствена система, че правосъдието става сѣщо и недостъпно, и затова закритѣ съдилища почнаха бързо да се възстановяватъ. Възстановяването продължава и до сега. И азъ напълно одобрявамъ предвидениятъ въ бюджета кредитъ за откриването на нѣващитѣ малки мирови съдилища, сега околийски такива, въ по-голѣмитѣ стопански центрове. Тѣ наистина допринасятъ да бжде бързо, евтино и достъпно правосъдието. Въ това отношение, обаче, още всичко не е сторено. Така нареченото общинско правосъдие си остава. Азъ, г-да, съмъ противъ него, и то по следнитѣ съображения. Кметътъ и безъ друго е отрупанъ съ извънредно много работа, и безъ друго той напълно е овладѣнъ най-

напред от своята работа, като орган на изпълнителна власт. Нему не му остава време да се занимава и с съдебна таква, която му е възложена. Всички кметове, дори и тия, които са юристи, гледат някак така да я отлагат и като чели им тежи да я вършат. Вън от това, неудобно е орган на изпълнителната власт да бъде също така и орган на съдебна власт. Изпълнителна и съдебна власт са напълно раздължени. Тъ се провеждат от отделни органи напълно независими. Не може, колкото и да е съвместен кметът, да се освободи от всичките си тежени, които носи в душата си като кмет, тогава когато ще трябва да влезе в ролята си и в функциите си на съдия. Все пак, някъде в душата му кметът говори; все пак, особено при наказателните дела, глоби до 1000 л., които са подсъдни нему — а това са повечето глоби за нарушения — кметът се проявява не като съдия и издава решения, със които налага глоби до 500 л., които не подлежат на никакво обжалване и се събират от подсъдими. Въ това отношение има курьозни случаи.

Д-ръ Атанасъ Московъ: Особено след изборите.

Стефанъ Минковски: Аз ще ви цитирам само един-два случая. Въ село е обявен полицейски час — 10 ч. вечерта. Един пишепродавец, неприятен на кмета, затвара въ 10 ч. без 10 м. Но въ туй време кметът, заедно с патрулите, минава и накарва патрулите да му съставят акт. Съставят му акт, и въз основа на него кметът образува наказателно дело въ общинския съд. Викат кръчмаря да го съдят. Като свидетелите са двамата патрули. Иватъ патрулите и казват: „Часът беше 10 без 10 м., когато пишепродавецът спусна кепенците и затвори“. Съдията, обаче, му налага глоба 500 л., като казва: „Тъ лъжат, азъ бяхъ, азъ видяхъ, че часът беше 10 и 10 м.“. Разбира се, тая глоба не подлежи на обжалване и човкът си я плати.

Иванъ Бояджиев: Съдията е свидетел!

Петко Стоянов: И въ турско време е нямало такова глупост!

Стефанъ Минковски: Друг примър. Граждански процес, завел някой дело срещу някого за две дървета. Съдът призовава свидетели по това дело, свидетелите установяват, че наистина дърветата са на ищца, но някой от пей... въ съд се обажда и казва: „Не, дърветата са на общината“. Съдията прекратява делото и казва: „Дърветата са общински“, и ищецът не може да намбри какво и да било правосъдие.

Общинското правосъдие особено тежи на ония кметове, които не са юристи, които нямат специална подготовка за тая работа и се чудят как да навлезат въ процеса и, макар че искат да останат коректни като съдии, макар че искат въ нищо да не бъдат упрекнати пред съвестта си — не могат. Интереситъ, наистина, са малки, но когато ги преценяваме ние или други, които имат по-големи интереси. Но за един работник, или за един надничар, за един бедняк, който е работил на някого като ч. рабъ 6 месеци и завел процес въ общинския съд за 500—600—700 л. тѣзи интереси, отъ негово гледище, не са малки. Прочитай такъв един интерес, правосъдието се излага въ лицето на тия хора. Азъ съмтамъ, че това правосъдие, трябва да бъде отнето от селските кметове. Нека бъдат оставени кметовете да вършат своята работа, а правосъдната работа да бъде предоставена на околните съдилища. Тая работа, няма да ги обремени много.

Г-да народни представители! Азъ ще спра вниманието ви още на два-три въпроса, които съмтамъ, че са интересни. Единият от тѣх е въпросът за амнистията.

Г-да народни представители! Все повече се подчертава, че вървим към нормализиране, че положението у нас е почти нормализирано. И все пак върнатъ на затворитъ се държат заключени. Като че ли няма желание да бъдат пусти от там ония, които, по напостни увлечения въ миналото, са могли да намбрят място зад решетките. Тия хора — повечето от тѣх политически престъпници — стоят зад решетките съ доста вече назрѣло съзнание, че това, което нѣвга е било тѣхно увлечение, повече не може да бъде. Тѣ съзнават дълбоко своите грѣшки, отдавна са се поправили и горещо желаятъ да се върнат към мирен, спокоен труд, въ семейството, където най-много ги очакват. Кое прѣчи да не може да бъде дадена амнистия вече толкова месеци откакъ Парламентът заседава? Зная, срещу това се повдига едно единствено възражение — че много пъти до сега са били да-

вани помилвания. Известно е на всички ни, че помилването е акт съ един правни последици, а амнистията е акт съ свършено други правни последици; че дори тия, които са вече свободни и вън от затворитъ, поради даденитъ помилвания, имат всички интерес да бъдат и амнистирани. Амнистията заличава престъплението съ всичките му последици; амнистията прави от нѣвгашния престъпник един почтен, мирен гражданин, който намира наново своето място въ обществото, за да може да се отдаде на своята работа.

Иванъ Бояджиев: Помилванитъ ги пращат наново въ затвора, защото не са си платили глобитъ.

Стефанъ Минковски: Но това нѣщо много пъти се казва: поради това, че глобитъ, наложени по закона за защита на държавата, са въ размѣръ на двеста-триста хиляди лева, ...

Христо Василев: И по-големи са. Има глоби въ размѣръ на милиони лева.

Стефанъ Минковски: ... а има и по-големи глоби, които хората не могат да платят, днес се връщат наново въ затвора някой от тѣх, след като са помилвани, а някой по-късно ще влезат, ако не намбрят пари. Така че амнистия трябва да бъде дадена. Тя днес, наистина, ще даде едно умиротворение въ страната, като много от тия, които са въ затворитъ, отново намбрят местото си въ живота и обществото, ще се приобщят към мирен и полезен труд.

Последният въпрос, на който искам да обърна вашето внимание, е бракът и бракоразводът. (Оживление) Тоя въпрос е най-смъщественият, който съмтамъ, че трябва да бъде разрешенъ.

Димитър Търкаланов: Само гледай да не уплашиш ергенитъ!

Стефанъ Минковски: Г-да! Трѣбва да признаемъ открито, че бракът, що се отнася до неговото сключване, е пълна правна неуредица. Съ екзархийския уставъ е уредено сключването на брака между източно-православнитъ християни и нищо повече. Освен християни, има и други български поданици, мохамедани, католици, протестанти и други, които сключват бракове, но никъде не е казано, а е останало само да се подразбира, че ще се сключват според тѣхнитъ въпроизповѣдания. Но дали сключването на брака между иновѣрцитъ е законно, според тѣхнитъ въпроизповѣдания, никой не е проверилъ, никой не се интересува, и заради туй виждаме много произволи. Държавата, която най-много е заинтересувана семейството да бъде поставено на здрави основи, за да му се осигури добро развитие, не може да се дезинтересира отъ тоя въпрос и да го остави неразрешенъ и въ бъдеще.

Въпросъ за уреждане на брака, колкото се отнася до неговото сключване, е повдиган на много пъти въ правната литература у насъ, а преди няколко години бѣ почти назрѣло неговото разрешение съ наредба-законъ.

Дойко Петков: Още въ 1912 г. се повдигна този въпросъ.

Стефанъ Минковски: Не се разреши съ наредба-законъ. И азъ искамъ да си отговоримъ, защо не се разреши този въпросъ съ наредба-законъ? Защото църквата решително се намеси и искаше да не се създаде такава наредба-законъ. Да видимъ какво е отношението между църквата и държавата по тоя голямъ въпросъ и да отсѣдимъ на кого принадлежи правото да го урежда — на църквата или на държавата.

Г-да народни представители! Църквата не е държавна институция. Тя не упражнява никаква власт въ държавата. Тя е религиозна общност.

Председател Стойчо Мошанов: Изрично е казано въ конституцията, че тя е господстваща религия.

Стефанъ Минковски: Разбирамъ, но тя не е държавна институция, не упражнява никаква власт. Тя е само религиозна общност, въ което се насажда оная нравственост, която е изложена въ християнското учение. Тя е свършено отделна институция, въ нищо не зависи отъ държавата. Макаръ да е казано, че тя е господстваща църква, тя само се субсидира отъ държавния бюджетъ, безъ държавата по-нататък да се интересува какво прави църквата съ огромнитъ срдства, които тя прибира. Ето

въ това се изразяват отношенията между църквата и държавата, въ нито повече. Никой не се интересува въ днешно време, когато отсъжда се искат голъми жертви, за да се преодолѣе тежкото положение, какво може да даде църквата и трѣбва ли да даде! Този въпросъ не смѣствува. Пакъ държавата трѣбва да даде.

Ако ми се даде думата по бюджетопроекта на църквата, по който съмъ се записалъ, тамъ ще се изкаже по-подробно, ще кажа нѣщо повече.

Сега ще кажа нѣколко думи за брака.

Бракътъ е обявенъ въ XIII вѣкъ отъ православната църква за таинство. Дотогава църквата не се е интересува отъ брака. Църквата въ първитъ времена, въ времето на Константинъ и Юстиниана почва да сформира нѣколко канони по този въпросъ, които впоследствие се излагатъ въ така нареченитъ нови канони — кормчая — които и до днесъ си оставатъ мѣродавни, защото се цитира въ решенията по бракоразводнитъ дѣла отъ Св. Синодъ. Църквата не може да става причина повече време да остава този въпросъ у насъ неразрешенъ, защото въ България не см само източно-православни. Когато се урежда бракътъ съ законъ, законътъ ще се отнася за всички български поданици. У насъ има катунарски и други племена, въ които полигамията си още смѣствува. Днесъ има една жена, натири я, утре вземе друга и т. н. Цѣлъ мравунякъ отъ дечурлига се създава около него, за който никой не иска да знае. А така не може. Държавата има интересъ да внесе редъ въ бракосъчетанията, за да създаде едно здраво и стабилно семейство.

Още съображения има — а тѣ см много — въ полза на тезата, която поддържамъ. Мнозина см ония, които не желаятъ днесъ да встъпятъ въ бракъ поради многото разноси, съ които е съпроводенъ бракътъ. Нанстина, на свещеника сега не се плаща, но другитъ разноси пакъ см много. Авнь отъ туй разносикъ се увеличаватъ и по една стара традиция, че младоженецътъ трѣбва да бѣде добре подготвенъ, за да посрещне и изпрати гоститъ, които не става безъ срѣдства. По нѣмане на срѣдства за бракъ, мнозина живѣятъ незаконно. Държавата трѣбва да се справи съ това положение, което подкопава морала.

Димитъръ Търкалановъ: Крумово законодателство ще ги нареди ергенитъ.

Стефанъ Минковски: Още по-лошо е положението, обаче, при бракоразводитъ. Компетентността по тия дѣла е предоставена на Св. Синодъ и на епархийскитъ духовни сѣдилища. Бракоразводнитъ процесъ, г-да, е единъ отъ най-деликатнитъ процеси. Разрешаването на тая процесъ е извънредно деликатна работа и съ нея не може да борави човѣкъ, който нѣма специални познания по правото. Въ духовния мѣлъ се решава сега произволно, по настроение, както дойде.

Обеща ми се отъ председателското мѣсто, че ще ми бѣде дадена думата и по бюджетопроекта на църквата, кждето по-нашироко и по-обстойно ще засегна този въпросъ.

Затова сега заключавамъ съ надежда, че г-нъ министрътъ на правосѣдието не ще изостави тѣзи голъми въпроси, които поменакъ и които трѣбва да бждатъ разрешени.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата народнитъ представители г-нъ Василь Вълковъ.

Василь Вълковъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Откогато смѣствува държавата, смѣствува като институтъ и правосѣдието. И колкото държавитъ см имали по-здраво и по-добро правораздаване, по-здрава сѣдебна властъ, толкова по-добре см били организирани тия държави и толкова по-добъръ е билъ тѣхниятъ порядъкъ. И колкото по-добъръ е билъ правовиятъ порядъкъ въ тѣзи държави, толкова повече тѣ см били лостъ на култура, на цивилизация и напредъкъ. Така щото азъ смѣтамъ, че по начало сѣдебната властъ е свързана и съ културното развитие на държавата.

Уважаеми г-да народни представители! Съ чл. 13 отъ конституцията е осветено началото за независимостта на сѣдебната властъ. Сѣдебната властъ упражнява своитъ функции отъ името на Държавния глава. Следователно у насъ сѣдебната властъ смѣствува като независима, като основна конституционна властъ, като една отъ тритъ основни власти. Значи и въ нашата конституция е осветено това начало, което просвѣтитъ умове на 18 столѣтие, начело съ Монтезкьо, см проповѣдали. И действително, въ всички конституции презъ 19 столѣтие се възприема началото на три отдѣлни основни власти.

Г-да народни представители! Не зная дали въобще би могълъ да се намѣри нѣкой между насъ, който да хвърли упрѣкъ върху сѣдебната властъ и върху нейнитъ органи. Ние всички знаемъ, че отъ създаването на сѣдебната властъ въ България до днешенъ день, съ рѣдки изключения, тя се е движила винаги къмъ едно всестранно развитие и напредъкъ, винаги по една възходяща линия. Вѣрно е, че българскиятъ народъ е преживѣлъ и времена, когато сѣдебната властъ е била подложена на известно влияние отъ страна на изпълнителната властъ. Трѣбва да признаемъ, че въ близкото минало бѣхме свидетели на едно ново учение — че сѣдебната и законодателната власти см специфични власти, т. е. власти само за опредѣлени цели и че въ смѣтностъ изпълнителната властъ е нѣщо повече отъ една обикновена изпълнителна властъ, че тя е властъ управителна. Това учение се възприема въ нѣкои авторитарни държави. Трѣбва, обаче, да признаемъ, че откогато българскиятъ народъ се сдобилъ отново съ Парламентъ, на действително се намираме въ една фаза, въ единъ етапъ на нормализиране и отиваме къмъ едно истинско парламентарно управление.

Азъ смѣтамъ, г-да народни представители, че колкото и огъвания да см ставали, все пакъ не могатъ да се посочатъ такива скандалозни факти, които да опорочаватъ действията на сѣдебнитъ органи.

Когато се говори за сѣдебната властъ, несъмнено е, че ще се говори и за бюджета на правосѣдието, и за свързаната съ него правосѣдна политика. Правосѣдната политика у насъ се провежда отъ Министерството на правосѣдието, а сѣдебната властъ се упражнява отъ сѣдебнитъ мѣста и лица. Безспорно е, че на първо мѣсто стои сѣдйскитъ институтъ. Когато говоримъ, г-да народни представители, за сѣдйството въ България, трѣбва да признаемъ, че това е единъ институтъ, както каза преждеговорившиятъ Ангелъ Стайковъ, кждето най-много се мѣчи и кждето много се работи. Сѣдйството у насъ е въ смѣтностъ не само единъ органъ за разрешаване на спорове или за уреждане на правни отношения, но сѣдйството е единъ творецъ на правовъ порядъкъ и на правно съзнание. Сѣдйата извършва една двустранна работа: едновременно съ решаването на дѣлата и прилагането на законитъ той е и творецъ, той създава правно съзнание, правовъ мирогледъ, той е и възпитателъ къмъ едно правово съзнание. Така че въ това отношение сѣдйството безспорно играе една извънредно голъма и благородна роль.

Сѣдйството у насъ, действително, както се подчерта отъ преждеговорившиятъ, е твърде много обременено. Ако погледнемъ, г-да народни представители, таблицитъ за извършената работа въ различнитъ години, вие действително ще констатираме, какво сѣдйата у насъ е извършвало много претрупанъ. Често пѣти той решава дѣлата не само въ сѣдебната зала, но ги носи и въкъщи, кждето стои до късно презъ нощта да работи, за да може да раздава правосѣдието своевременно. Тая претрупаностъ несъмнено е прѣчка на доброто правораздаване. Обикновено е у насъ да се говори за евтино и бързо правораздаване. Азъ бихъ желалъ да се подчертае, че къмъ тѣзи две исквания трѣбва да се прибави и едно трето искване — качествено правораздаване. Качественото правораздаване е смѣствено, такова е налице, обаче, поради претрупаността на дѣлата нашитъ сѣдйи често пѣти см въ невъзможностъ да дадатъ едно качествено правораздаване. Често пѣти тѣ трѣбва да пишатъ решения, присѣди като автомати, поради това, че см претрупани съ много работа. Нѣма да се позовавамъ на цифренитъ данни, които се даватъ отъ Министерството на правосѣдието всѣка година, защото смѣтамъ, че см известни на почитаемитъ г-да народни представители. Отъ първия ораторъ се посочиха много такива данни и азъ нѣма да ви отегчавамъ, кѣто отново ги цитирамъ. Считаю, обаче, че това претрупане на сѣдйитъ см много работа и действително причина да не може нѣкой пѣтъ да имаме качествено правораздаване въ пълния смѣсъ на думата. Въ дадения случай не сѣдйата е виновенъ, а държавата. Министерството на правосѣдието трѣбва да създаде по-добри условия на сѣдйата, за да може той да се отдаде изключително на своята функция и да може да разглежда дѣлата съ по-голѣмо внимание, съ по-голѣма научна компетентностъ и съ по-дълбоко проучване на фактическитъ и правни обстоятелства.

Г-да народни представители! Нашето сѣдйство въ смѣтностъ добре изпълнява своя дългъ. Вѣрно е, че по нѣкой пѣтъ, както първиятъ преждеговоривши колега каза, е имало случаи, когато свѣдѣствата на сѣдйата е била поставяна на изпитание. Той се позовава на данни отъ по-далечното минало и на данни отъ по-близкото минало. Посочиха се отъ него такива случаи при приложението на закона за избиране народни представители, кждето на сѣдйата е

предоставена една твърде мъчна и деликатна задача — той сам да се произнася върху качествата на кандидата за народен представител. Азъ смѣтамъ, г-да народни представители, че не е добра тая правосъдна политика, при която съвѣстътъ на съдията може да бѣде поставяна на толкова тежко изпитание и въ нѣкой случаи дори да се допуска влияние върху нея. Трѣбва винаги да се избѣгва едно подобно отношение къмъ съдията и къмъ неговата съвѣст. Съвѣстътъ на съдията трѣбва да бѣде абсолютно спокоенъ, независима, неповлияна.

Г-да народни представители! Нашиятъ народъ схваща съдебния институтъ като единъ институтъ, където се твори, където се върши жертвоприношение, на нашитѣ съдии се гледа като на жреци. Примери за това нѣма да посочвамъ отъ моя личенъ опитъ като адвокатъ. Вие знаете отъ онова, което сте наблюдавали въ живота, какъ българинътъ отъ село, когато влѣзе въ съдебната зала, стои смилено, готовъ е да даде всичко онова, което изисква високата длъжностъ на свидетелъ, или на подсѣдимъ, или страна, която се съди. Вие виждате съ какво дълбоко смирение и проникновение странитѣ, свидетелитѣ и другитѣ участващи въ процеса лица депозиратъ своитѣ показания или бранятъ своята кауза. Именно отъ това ние трѣбва да извадимъ заключението, че съдебната властъ се таи и у насъ. Това е залогъ за едно добро бъдеще. Вие знаете, уважаеми г-да народни представители, класическия примеръ отъ историята на Германия. Фридрихъ Велики влѣзълъ въ споръ съ единъ земевладелецъ за една воденица, собственост на последния въ Потсдамъ при Берлинъ и искалъ да му я отчужди. Земевладелецътъ отговорилъ на Фридрихъ Велики, че не може да му отчужди дотогава, докогато съществува съдъ въ Берлинъ, дотогава, докогато има съдъ и въ Берлинъ. Едно таква високо съзнание за ролята на съдията, естествено, ще бѣде само лостъ и крепитель на добрия правовъ поредѣкъ въ държавата.

Г-да народни представители! За да може да се обезпечи у насъ едно действително компетентно, качествено правосъдие, необходимо е между другото, съдията да бѣде обезпеченъ отъ влиянието на изпълнителната властъ. Дълго време, почти отъ освобождението досега, съдилиштото е водило борба за пълна несмѣняемостъ. И действително, трѣбва да се признае, че съдъ достигналъ известни резултати по отношение несмѣняемостта на съдилиштото. Съгласно чл. 137 отъ закона за устройството на съдилищата, всички съдии, които съ прослужили три години, съ вече несмѣняеми. Несмѣняеми съ също съдилиштѣ и прокуроритѣ въ Върховния касационенъ съдъ и въ апелативнитѣ съдилища; обаче останалитѣ съдии и прокурори съ смѣняеми. Въ множеството свои конгресни резолюции съдилиштото винаги е пเลдирало тая своя кауза: да се въведи една пълна несмѣняемостъ на съдията и на прокурора. И азъ мисля, че отъ държавно-правно гледище, отъ гледище на интереса на правосъдието, отъ гледище на интереса на правовия поредѣкъ въ държавата е преди всичко да се признае за основателно това легитимно искане на съдилиштото. Азъ мисля, г-да народни представители, че не само съдилиштѣ, а и прокуроритѣ трѣбва да бѣдатъ напълно несмѣняеми. Несмѣняемостта на прокуратурата ще я направи независима отъ влиянието на изпълнителната властъ и тя ще бѣде по-голяма гаранция за едно действително законно упражняване на прокурорската властъ. Съ това още повече ще се допринесе за заздравяване на правовия поредѣкъ въ страната. Така че въ това отношение трѣбва да се работи, за да бѣде действително задоволено това легитимно искане на съдилиштото и на прокуратурата.

Г-да народни представители! Когато става въпросъ за едно добро правосъдие, трѣбва да се признае също така, че претрупаността на съдилищата прѣчи, както казахъ преди малко, да имаме таква правосъдие. За ради това трѣбва да се направи всичко възможно, щото съдилищата въ страната да се умножатъ, или, най-малкото, което трѣбва да се направи, то е да се възстановятъ всички бивши мирови съдилища, които се закриха съ реформата следъ 19 май. Трѣбва да кажа, че тая реформа бѣше доста злополучна, защото не държеше смѣтка за изискванията на живота и затова постепенно-постепенно се отмишява. Вижда се, че действително е необходимо околийскитѣ съдии да бѣде стариятъ мирови съдия. Ролята на мировия съдия, на околийския съдия е преди всичко да помирява странитѣ, да възпитава гражданитѣ, които се отнасятъ до него, въ едно правно съзнание, да действуватъ за създаването у тѣхъ на по-високо правно съзнание. И наистина, порано околийскитѣ съдилища у насъ се казваха мирови. Азъ си хъхъ молихъ г-нъ министра на правосъдието да ни занимае въ непродължително време съ нѣкои изменения въ закона за гражданското сѣдопроизводство, като околийскитѣ съдилища бѣдатъ отново преименувани въ мирови съдилища, защото навсѣкѣ въ свѣта се казватъ така,

както и тамъ, отъ където е решипиранъ този институтъ. Въ Франция се наричатъ *juge de paix* — мирови съдилища; така се наричатъ и въ Германия, а също така се наричатъ и въ старото руско законодателство, отъ където е взетъ този институтъ. Трѣбва да признаемъ, че именно такава е ролята на околийския съдия, на мировия съдия — да помирява странитѣ. И заради това у насъ е належащо това така случайно дадено име „околийски съдия“ да бѣде отново замѣнено съ старото наименование „мирови съдия“, което повече отговаря на ролята и задачата, която тоя съдия има да изпълнява.

Също така азъ смѣтамъ, че е необходимо да се възстановятъ всички мирови съдилища въ страната. Съ създаването на повече мирови съдилища бюджетътъ на държавата много нѣма да се отежи, обаче, качествено ще се подобри извънредно много правосъдието. А това е необходимо, това трѣбва да се цели, особено следъ като следъ 19 май у насъ се създаде и едно друго правосъдище, и единъ новъ институтъ за правосъдище — общинскитѣ съдилища, за които говори и преждеговорившиятъ. Азъ смѣтамъ, г-да народни представители, че колкото и високо да стои правосъдието на обикновенитѣ съдилища у насъ, то до известна степенъ е помрачавано отъ дейността на общинскитѣ съдилища, които също правосъдище. Трѣбва веднага да кажа, че общинското правосъдище е сурогатъ на правосъдието, едно правосъдище некомпетентно, което се извършва по силата на различни административни закони отъ различни административни органи. Азъ ще имамъ възможностъ по-нататъкъ да посоча курioзи въ тази областъ и да пледирамъ въ бъдеще да се създаде поне една кодификация на това толкова разностранно и разпрснато правосъдище, често некомпетентно и противоречиво, а нѣкой пътъ и несмислено. Г-да народни представители! Вѣрно е, че постепенно-постепенно общинското правосъдище, общинското правосъдие се ограничава съ известни закони и ч. ролята и функциитѣ на общинския кметъ като съдия съ твърде много стѣснени, но все пакъ това е една аномалия, това не е правосъдище, защото най-напредъ то не се раздава отъ компетентни съдии и, второ, кметътъ обобщава въ себе си функции изпълнителни и функции на съдия, следователно имаме едно смѣшение на две власти, които трѣбва да бѣдатъ независими една отъ друга. Случва се кметътъ да наложи глоба, а следъ това да разгледа дѣлото за тая глоба въ общинския съдъ като съдия. Имамъ много курioзи, г-да народни представители, които правятъ общинското правосъдие, тоя сурогатъ на правосъдие, ненуждно. Азъ ще си позволя тукъ да ви цитирамъ само два примера, за да видите докъде може да се достигне въ това правосъдище.

Единиятъ случай е въ с. Джурово, Тетевенска околия. Идва новъ кметъ, който ималъ нѣкакви лоши отношения съ кмета отъ преди 19 май, и заведва дѣло срещу стария кметъ за нарушено владение. Този случай е доведенъ до знанието на Министерството на правосъдието. Най-напредъ, дѣлото не е подсъдно на общинския съдъ. Кметътъ не се отвежда, издава призовка, ответникътъ не се явява въ съда и кметътъ изпраща общинския агентъ да го повика да дойде въ общината, иначе ще го „лоби“. Идва стариятъ кметъ и пита: „Защо ме викашъ?“ — „Съдъ те за нарушено владение“. Този случай е билъ оправенъ впоследствие отъ околийския съдия.

Другъ типиченъ случай имаме съ една селгния отъ с. Осиковица, Ботевградско. Тя заведва дѣло срещу похитителя на честта ѝ — похищението е станало преди 12 години — и иска да я прибере. Кметътъ образува дѣло. Станало пакъ нужда да се намѣси околийскиятъ съдия, за да бѣде прекратено това дѣло.

При трети случай, пакъ въ с. Осиковица, ответникътъ се явява, а ищецътъ не се явява. Тогава кметътъ праща спогодителенъ протоколъ въ Етрополе на ищеца, адвокатътъ Лазаровъ, безъ да е присъствувалъ на дѣлото. Това е аномалия, това е недопустимо отъ гледище на основния, елементарния правенъ принципъ на гражданското сѣдопроизводство, на правосъдието изобщо — странитѣ да присъствуватъ.

Смѣтамъ, че такива случаи има много. Естествено е, че трѣбва да се тури край на общинското правосъдие.

Димитъръ Пешевъ: И въ другитѣ съдилища има курioзи.

Василь Вълковъ: Въ другитѣ съдилища нѣма толкова курioзи. Това, което става въ общинскитѣ съдилища, действително е курioзно и то може да се обясни само съ обстоятелството, че често кметове се назначаватъ не юристи, а агрономи или други висшисти. Естествено, отъ тѣхъ не може да искате да съблюдаватъ всички правни принципи при разглеждане на дѣлата и да прилагатъ правилно

разпоредбитъ и на закона за гражданското сѣдопроизводство и на другитъ закони.

Искамъ да обърна вниманието ви и на друго едно, по моето мнение, некомпетентно правораздаване, вършено отъ органи на администрацията. Г-да народни представители! Много сѣ и тукъ драстичнитъ случаи, които предизвикватъ у менъ желанието — а смѣтамъ, че такова ще предизвикатъ и въ цѣлия Парламентъ — да искаме това законодателство да бѣде кодифицирано, за да не бѣдатъ поставяни повече сѣднитъ у насъ, когато трѣбва да решаватъ тия дѣла, въ затруднение и да се чудятъ кой законъ да приложатъ поради това, че има противоречия между законитъ, и по отношение процедурата на обжалването, и по отношение квалификацията на деянията и пр. Ще ви кажа само единъ случай. Околийскиятъ управителъ за известни нарушения има право да издава наказателни заповѣди за глоба до 2.000 л. За да бѣде обжалвана една такава наказателна заповѣдъ, трѣбва цѣлата сума да се внесе предварително въ Народната банка. Поради това, че често тия наказателни заповѣди, не могатъ да бѣдатъ обжалвани, било поради това, че не може да се внесе сумата въ банката предварително, било поради това, че въ много случаи наложенитъ глоби не подлежатъ на обжалване, тѣ се натрупватъ, създава се единъ хаосъ и става нужда да се дава фискална амнистия, съ каквато г-нъ министрътъ на финанситъ обеща, че ще ни сезира. Грѣшката е, обаче, преди всичко, въ самото правораздаване. Не може, когато се налага глоба до 2.000 л., да не се даде възможностъ на лицето, което е глобено, да се отнесе до една по-горна инстанция, не може неговото право — да обжалва единъ актъ, който смѣта, че е незаконенъ — да бѣде възпрепятствувано само заради това, че то не е въ положение да обезпечи глобата, веднага да внесе сумата въ банката.

Г-да народни представители! По закона за надзора на съестнитъ продукти се налагатъ глоби до 2.000 л. Налага ги лѣкарѣтъ. Тѣ подлежатъ на обжалване предъ областния лѣкаръ, но не и предъ сѣда. По закона за санитарно-ветеринарната служба пѣкъ, санитарнитъ лѣкари могатъ да налагатъ глоби, които не подлежатъ въобще на обжалване. По закона за народното здраве, при нормално раждане, ако не е била взета акушерка, се налага глоба до 300 л., която не подлежи на никакво обжалване. По закона за риболова се налагатъ глоби отъ 500 до 2.000 л. Ако глобата е надъ 2.000 л., може да се обжалва по апелативенъ редъ, а ако е до 2.000 л., подлежи на касационно обжалване. Въ този случай горскиятъ, или надзирателътъ по риболова, или лесничейтъ, не се ли явяватъ въ качеството на сѣдии? Има случаи, когато глоба до 500 л. не подлежи на никакво обжалване — нито касационно, нито апелативно. Това не е ли аномалия?

Ето ви единъ случай, на който особено спирамъ вашето внимание. По чл. 144 отъ закона за горитъ — така е възприето и така се прилага и отъ сѣдилищата — горската властъ глобява въ единъ размѣръ извършителя на едно нарушение, като същевременно глобява въ сѣщия размѣръ и сѣзвѣршителитъ, ако има такива. Тази практика — неправилна, защото, вмѣсто за едно нарушение да се наложи глоба 1.000 л., се налага, ако извършителитъ сѣ 10 души, 10.000 л. глоба.

Много отъ законитъ, г-да народни представители, сѣ разтегливи и разномислени и човѣкъ мѣчно може да се ориентира по тѣхъ. На това се дължатъ и многобройнитъ тълкувания на юриститъ по различнитъ фискални и административни закони, тълкувания често пѣти противоречиви, затрудняващи сѣдилищата при приложението на тѣзи закони. Фискалното законодателство представлява единъ хаосъ, въпреки установената процедура за разглеждане на жалбитъ противъ постановления, издавани отъ неспѣдебни власти.

Въ отдѣлнитъ фискални закони се срѣщатъ най-разнообразни процедури, съществуването на които съ нищо не е оправдано. Присѣдитъ на областнитъ сѣдилища по нѣкои фискални дѣла, напр. по закона за митницитъ, подлежатъ на обжалване предъ Касаационния сѣдъ, по други, напр. по законитъ за тютюна, за гербовия налогъ и др., както и по закона за акцизитъ, подлежатъ на обжалване предъ апелативния сѣдъ, а по трети, напр. по закона за народното здраве, не подлежатъ на обжалване, или ако сѣ надъ 5.000 л. се обжалватъ предъ Административния сѣдъ.

Виждале, г-да народни представители, колко разнообразни сѣдебни инстанции сѣ въведени. Ами по отношение глобитъ, налагани за нарушения по закона за подобрене земеделското производство не се ли спори въ сѣдилищата дали въобще подлежатъ на нѣкакво обжалване?

Въ нѣкои отъ фискалнитъ закони е отминенъ общиятъ принципъ въ наказателното право за приложимостта на по-мекия законъ и правилото за съакупността, както е,

напр., при закона за акцизитъ. Въ други фискални закони пѣкъ нѣма специални разпоредби въ това отношение и сѣдилищата прилагатъ общитъ правила. Въ закона за акцизитъ е допустнато, щото юридическитъ лица да отговарятъ солидарно за извършеното отъ представителя на сѣдитъ нарушение. Такава отговорност по пѣтя на тълкуването на отдѣлнитъ фискални закони е създадена и за нарушенията по закона за митницитъ. Въ маса други фискални закони не се говори нищо за юридическитъ лица и за тѣхъ сѣдилищата приематъ, че тѣ не могатъ да бѣдатъ субектъ на нарушения. Въ много отъ наказателнитъ закони, макаръ за деянията да сѣ предвидени тежки санкции — като, напр., въ закона за подобрене земеделското производство, въ закона за търговскитъ книги или въ закона за търговията съ външни платежни срѣдства се предвиждатъ наказания 3 години тъмниченъ затворъ и 1.000.000 л. глоба — деянията се назоваватъ нарушения. И тукъ се спори дълго въ сѣдилищата по въпроса за умишлъ, по въпроса следвали осѣждането да се вписва въ свидетелството за сѣдимостъ или да не се вписва, по въпроса за давността и т. н.

Предвидени сѣ най-различни начини и срокове за обжалване на присѣдитъ при наказателнитъ дѣла отъ общъ характеръ. Напр., по закона за защита на държавата присѣдитъ подлежатъ на обжалване по касационенъ редъ предъ Върховния касационенъ сѣдъ въ месеченъ срокъ, по закона за разтуряне партиятъ — по касационенъ редъ предъ Върховния касационенъ сѣдъ въ двуседмиченъ срокъ; по избирателния законъ — по апелативенъ редъ въ месеченъ срокъ. Виждале различия безъ всѣкакъвъ смислъ. Вследствие на това, ако подсѣдимиятъ е обвиненъ по нѣкой отъ тия закони и по наказателния законъ, дѣлото трѣбва да отиде въ две по-горни инстанции и да бѣде разглеждано по отдѣлно.

Ако органитъ на Дирекцията на полицията намѣрятъ у едно лице, напр., литература съ политическо съдържание и оръжие, това лице ще бѣде подведено да отговаря по закона за разтуряне на партийно-политическитъ организации и по закона за ограничаване престѣпленията противъ личната и обществена безопасност. Това лице ще може да обжалва присѣдата по първото обвинение предъ Касаационния сѣдъ, който може да върне дѣлото за ново разглеждане, а по второто — предъ апелативния сѣдъ. Какво неспѣдствие! Ангажира се повече сѣдийски съставъ, дѣлата се разкататъ съ години, защото често трѣбва да се отива ту въ единия, ту въ другия сѣдъ, а подсѣдимиятъ презъ това време се лишаватъ отъ свобода, защото мѣрката за неотклонение по тия изключителни закони е задържане подъ стража, тѣ не могатъ да внесатъ гаранция.

Сѣщото мога да кажа и за гражданскитъ закони.

Г-да народни представители! Има и маса други въпроси отъ жизнено значение, за които говори г-нъ Минковски, каквито сѣ, напр., брачнитъ въпроси. Липва каквато и да е кодификация по брачното право. Работата на сѣдилищата би се намалила съ 1/3, ако всички закони отъ фискаленъ и административенъ характеръ биха били кодифицирани. Нужно е да се създаде вече у насъ специаленъ търговски сѣдъ. Ние нѣмаме търговски сѣдъ, въпреки че нуждата отъ такъвъ е належаща. Дирекцията за храноизноса има специаленъ сѣдъ, имаме специаленъ борсовъ сѣдъ, при търговскитъ камари има специаленъ сѣдъ, при Пенсионния фондъ има специаленъ сѣдъ, при Министерството на благоустройството има висша сѣдебно-административна комисия. Трѣбва вече за тия специални правни материи сѣдитъ да се специализиратъ. Не може случайно да бѣде взетъ единъ сѣдия оцъ областния или отъ другъ сѣдъ и да бѣде изпратенъ въ помирителния сѣдъ или въ борсовия сѣдъ, кѣдето да решава въпроси по камбиото. Има много такива случаи. Азъ искамъ само да ви изтъкна повелителността на нуждата да се създаде търговски сѣдъ, какъвто у насъ още нѣма.

Независимо отъ това, г-да народни представители, не е добре уреденъ още и другъ единъ въпросъ. Има случаи, когато единъ висшъ магистратъ взема участие въ една комисия, въ нѣкоя сѣдебно-административна юрисдикция. Тази юрисдикция издава актове, опредѣления, които подлежатъ на обжалване предъ сѣдъ отъ по-долна инстанция отъ тая, въ която е висшиятъ магистратъ. Напр., при Министерството на благоустройството има висша сѣдебно-административна комисия. Когато тя се произнася по принципъ, по чл. 16, нейнитъ решения могатъ да бѣдатъ обжалвани предъ областния сѣдъ, а не предъ Върховния административенъ сѣдъ, отъ който единъ сѣдия участвува въ комисията. А областниятъ сѣдъ не може да не се подчини, защото въ комисията влиза висшъ магистратъ, отъ по-висшъ сѣдъ отъ областния. Въ пенсионния съветъ сѣщо има магистратъ отъ апелативния сѣдъ, обаче опредѣленията на този съветъ подлежатъ на обжалване предъ областния сѣдъ, и областниятъ сѣдъ не може да не се подчини.

Посочвам всички тия факти, за да разберете колко е належаща нуждата да бъдат кодифицирани тези закони и колко е належаща нуждата да се създаде у нас търговски съд.

Действително, у нас 3-кодификацията се работи доста, но трябва да изкажа тук своето огорчение от това, че макар и да се работи, не се дава нито особено смъстено. Доколкото ми е известно, по решение на парламентарната бюджетарна комисия съставът на кодификационния съвет се увеличи с двама секретари — от един стават трима. До сега имаше само един платен секретар, един млад професор. Обаче трябва да се признае, че се явиха доста затруднения при прилагането на някои закони, създадени от този секретар. Напр., по закона за етажната собственост, създаден от този млад професор-кодификатор, се явиха някои правни абсурди, какъвто е случаят с чл. 68 или чл. 72, по разпределянето на ипотека и търсенето на права от пострадали лица пред управителния съвет. При етажната собственост няма юридическа личност, няма право на представителство. Управителното тяло управлява по пълномощие, без да е представител на етажната собственост. Има едно представителство ex lege — само представителство по закон, но няма представителство, установено от закона за юридическите лица.

Та аз изказвам мнение, уважаеми г-да народни представители, когато ще бъдат избрани хора за кодификационния съвет, да се избере не само хора на чистата наука, на правото, от Университета, но и хора от практиката, които са запознати с живота, които са видели всички правни явления и смущения и имат изработен достатъчен добър юридически усет, за да бъдат полезни при едно кодифициране.

Председател Стойчо Мошанов: Имате още десетина минути.

Васил Вълков: Г-да народни представители! Аз ще се спра за малко върху някои нужди на правораздаването. Твърде отдавна се говори у нас за детски съдилища. Действително, за малолетните престъпници, за детската престъпност, крайно време е да се създадат детски съдилища. Не бива малолетните деца на 10, 15, 17-годишна възраст да бъдат разтакани по съдилищата, за да бъдат съдени за техните престъпни деяния от общите съдилища, защото това влияе зле върху възпитанието им. Аз мисля, че детските съдилища ще изиграят по-скоро една възпитателна роля, която може да бъде само благоприятна — да се оправи младежът, който рано е сгръбнат, да може да се отърве от порока, от греха чрез едно добро възпитание, което може да му се даде само чрез детските съдилища. Аз се надявам, че ще дойде време, когато наистина ще се даде възможност на жените-юристи да могат най-малко да се явяват като защитници пред детските съдилища. Във дадения случай те биха били най-полезни.

Минчо Панов: Да се даде право на жените-юристи да се явяват изобщо въ съдилищата — туй поддържам.

Иосиф Разсуканов: Рано е.

Васил Вълков: Г-да народни представители! За да бъде пълно правораздаването, трябва да има особена съдебна полиция, тъй каквато отдавна се чувства външната нужда. Аз мисля, че създаването на този институт е крайно належащо. Няма защо да посочвам трагични примери от близкото минало, които потвърждават нуждата от създаването на съдебна полиция — обучена, винаги намираща се под заповедите на прокурора и на съдебната власт, която да издирва авторите на престъпленията, която изобщо да се занимава с следствието, за да може и в тази област да се внесе онова, което е нужно за доброто правораздаване. Ще се съгласите, че има много случаи у нас, при издаването на присъди да се обръща внимание не само на показанията на свидетелите и на самопризнанията на деен в съдебното заседание, но и на ония, дадени пред полицията. Аз съм констатирал много случаи по нарушения даже по общия наказателен закон, някои съдилища да четат дадените пред полицията показания на отсъстващи или на починали свидетели. Това е едно пренебрежение, защото не е позволено полицейското дознание да служи като доказателство по делото. Ще трябва да имаме една съдебна полиция.

Г-да народни представители! Ще ви посоча и друга една нужда — да се следи животът на ония лица, които са по-лесни тежки присъди поради тежки престъпни деяния. Често пъти се говори, а чу се и в Парламента даже, че съдебната власт не била достатъчно на мястото си, напр.,

при случая, токова трагичен, с убийството на генерал Плевъ и на майор Димитър Стоянов. Г-да народни представители! Като соча този факт, аз съмтам, че той е свързан и с правосъдната политика и, че е умътно — като, разбира се, бих педирал пред г-н министра на правосъдието той да ни сезира с този въпрос — да се занимае Народното събрание с създаването на един институт, на един патронаж от вещи магистрати, който да следи отблизо живота на тежките престъпници. Не бива, след като поради помилване или поради друг случай един престъпник излезе от затвора, да бъде забравен от властта. Неговият живот ще трябва да се следи. За тая цел е належащо да се създаде един такъв институт. Трябва да кажа, че ние преживяхме действително един извънредно тежък момент — да бъде пожертван един толкова достоен генерал, какъвто беше покойният генерал Плевъ, както и майор Димитър Стоянов, с когото ме свързват и лични чувства. Тия хора станаха жертва, без каквато да е тяхна вина и то, както се говори, на лице, което е било престъпник, което е убивало хора, което е излезло из затвора и животът на което не е бил следен. Ако имаме институт, който да следи живота на тези големи престъпници, той ще знае къде те се движат, къде те се намират и такива нещастия биха се избягнали.

Г-да народни представители! Като говоря всички тези работи, без да казвам всичко онова, което се каза за претрупаността на съдилищата с работа, аз съмтам, че след като вече имаме Парламент и след като неговият престиж, за радост и гордост на българския народ, от ден на ден все повече расте, ще трябва постепенно да бъдат подложени на един преглед всички изключителни закони, създадени след 19 май, за да бъдат отстранени, с течение на времето, всички постановления, които имат противоконституционен характер. За достойнството на българската държава и за българския правен порядък, това е належащо.

Г-да народни представители! Аз казах, че е належащо да се създаде кодификация на законодателството, за да не става нужда от амнистии. Ако ние имаме едно кодифицирано законодателство, може би нямаше да става нужда от фискална амнистия на глобиге. Но понеже сме имали изключителни законодателства, една такава фискална амнистия на глобиге е належаща.

Г-да народни представители! Аз не си позволя да педирам и за друга една амнистия. Ние всички сме свидетели на едно постепенно нормализиране на положението. Ние искаме да настъпи едно нормализиране въ нашата страна, за да може действително нашият народ да живее въ мир и спокойствие, да се отдаде на творчество, да се развива въ порядък и ред. Добрият ред, добрият порядък и едно действително нормализиране налагат да се отстранят всички последици на изключителните закони, като протегнем една ръка на милост към ония хора, които са жертва на тия изключителни закони. Няма защо да ги изброявам — вие добре знаете всички тези закони. Аз, обаче, изказвам едно пожелание, свързано с една надежда — че действително, по пътя на една истинска нормализация, и това нито ще се направи (Ржкоплъскания от ляво) Нека постепенно създадем един правен порядък, едно издигнато правно съзнание, за да може нашият народ да върви от напредък към напредък, от завоевания към завоевания. (Ржкоплъскания от ляво)

Минчо Панов: И да се премахне цензурата.

Председател Стойчо Мошанов: Давам 10 минути от дикъ.

(След отдиha)

Председателстващ Димитър Пешев: (Звъни) Заседанието продължава.

Има думата народният представител г-н Димитър Сараджов.

Димитър Сараджов: (От трибуната) Г-да народни представители! Четиримата оратори, които се изказаха по бюджетопроекта на Министерството на правосъдието, бяха доста изчерпателни. Аз считам, че на мене остана да кажа много малко по предложения ни бюджетопроект.

Съ задоволство констатирам от тук, че всички еднородно полчертаха, че правораздаването въ България стои на висотата, на която трябва да стои правораздаването въ всяка една страна. Наистина, някои от тях казана нито, което засънча, както каза един от ораторите, правораздаването, прави го несамостоятелно; имало

влиятелно в известни моменти върху правораздаването, имало отстъпления от него.

Почти всички преждоговоривши се изказаха за значението на правораздаването в живота на държавата в културно, стопанско и във всяко друго отношение. По тия въпроси, г-да народни представители, следъ онава, което се каза от преждоговорившият оратори, азъ не считамъ за нужно да се спирамъ и да губя ценното време на Парламента. Азъ съмъ напълно съгласенъ съ казаното отъ тяхъ за значението на правораздаването в една страна. Също така азъ ще се съглася съ тяхъ, че посегателства върху правосъдието е имало в известни моменти и че тия посегателства сж повлияли върху независимостта на право раздаването. Въ такива моменти действително ние сме имали лоши последици. Нека пожелаемъ въ бъдеще да не се посѣга върху правосъдието отъ където и да било, защото при такива посегателства ние ще имаме непременно за последици анархия, саморазправа и липсата на вѣра въ властитѣ: убиване на чувството за справедливостъ, безъ което чувство, безспорно, ние не можемъ да съществуваме като правова държава.

Г-да народни представители! Както въ много области на управлението на страната, следъ 19 май се пристѣпи къмъ смѣли реформи и въ правосъдното ведомство. 19-майското правителство пристѣпи къмъ смѣли и решителни реформи, безъ да държи смѣтка, че ако въ администрацията, ако въ другитѣ ведомства могатъ да се правятъ смѣли и бързи реформи, въ правосъдното ведомство — където трѣбва да се държи смѣтка за създадени вече традиции — смѣлитѣ реформи се отразяватъ зле върху правораздаването.

Съ реформитѣ следъ 19 май бѣше унищожена съществуващата дотогава система на правораздаване, като окръжнитѣ съдилища, които съществуваха въ огдѣлни центрове тукъ и тамъ въ страната — безъ да бѣха въ окръжни градове — бѣха унищожени и се създадоха така нареченитѣ областни съдилища. По този начинъ 30-тѣ окръжни съдилища, които съществуваха преди 19 май, следъ тази дата се сведоха до 7 областни съдилища; отъ 149-тѣ мирови съдилища, които бѣха прѣснати изъ цѣлата страна, се създадоха 84 околийски съдилища. Цѣлитъ бѣластъ отъ дѣла, който съществуваха въ окръжнитѣ и въ мировитѣ съдилища, се вдигна на каруци, на влакове, и се изпрати въ областнитѣ и околийскитѣ съдилища. По-голямата компетенция, която се създаде за околийскитѣ съдилища, отруна тия съдилища съ много дѣла, и движението на дѣлата бѣ забавено. Тогава трѣбваше да се пристѣпи къмъ назначаването на замѣстници околийски съдии и на допълнителни замѣстници, за да може да се стигне до бързо правораздаване. И действително, дѣлата въ околийскитѣ съдилища вървѣха добре. Областнитѣ съдилища, обаче, затрудниха населението отъ ония селища, които бѣха отдалечени отъ областнитѣ центрове. Често пѣти населението трѣбваше да изминава 100, 200, нѣкъде и 300 км., за да отиде въ областния центъръ въ момента на разглеждане дѣлата. Това коштуваше доста скѣпо за странитѣ, които посочваха свидетели и се обременяваха съ голѣми разходи. Поради това наложи се последващитѣ правителства да създадатъ клонове или отдѣления отъ областнитѣ съдилища въ нѣкои отдѣлни центрове. По-късно се пристѣпи къмъ откриване и на околийски съдилища, и то все въ интереса на естивното, бързото и близкото до народа правораздаване.

Г-да народни представители! Азъ считамъ, че естивното правораздаване не ще се създаде само отъ откриване на околийски съдилища тукъ и тамъ въ малки пунктове на България — така както тѣ се откриваха въ миналото, благодарение на нѣкои влиятелни за момента въ известни пунктове личности. Естивно правораздаване ние можемъ да имаме само като намалимъ съдебнитѣ мита. И по тоя пунктъ азъ не съмъ съгласенъ съ колежата Мумджиевъ, който каза, че днесъ правораздаването е наполовина по-естивно, отколкото въ миналото.

Асенъ Мумджиевъ: Не съмъ казалъ това.

Дойко Петковъ: Скѣпо и недостѣпно е днесъ правораздаването. Една призовка струва 12 л.

Димитъръ Сараджовъ: И това ще кажа, г-нѣ Петковъ. — Днесъ правораздаването е скѣпо, защото ако преди 15 години митата бѣха 1 и 2%, днесъ за околийския съдъ тѣ сж 2%, а за областния съдъ — 3%. Безспорно, ще призная, че имаме моменти отъ 1930 до 1934 г. — не си спомнямъ точно годината — когато митата бѣха 3, 4 и 5% за искове надъ 50.000 л. въ окръжнитѣ съдилища.

Г-да народни представители! Азъ считамъ, че ще трѣбва да се пристѣпи немедленно къмъ намаляване на митата на

1% въ околийскитѣ съдилища и на 2% въ областнитѣ съдилища. Също трѣбва да се намалятъ и бернитѣ. Една призовка въ околийския съдъ се заплаща отъ клиентитѣ на съда съ 7 л.; призовка или съобщение въ областния съдъ се заплаща съ 12 л. Гербовиятъ налогъ за дѣлата също е голѣмъ. Канцеларскитѣ мита също сж много голѣми. По този въпросъ считамъ, че Министерството на правосъдието ще трѣбва да се позамисли и да ни даде единъ новъ законъ, за да можемъ да имаме по-естивно правораздаване.

Азъ считамъ, че отъ правораздаването държавата не трѣбва да търси приходи; държавата трѣбва да събира толкова, колкото изразходва за правораздаването. Въ никой случай приходитѣ не бива да отиватъ за други цели. И ако сж нуждни по-малко приходи, поради това, че разходитѣ сж малки, ще трѣбва да намалимъ и митата по-долу отъ 2%, и бернитѣ за призовки на 3 л. и 5 л., както може, да се приеме въ единъ бъдещъ законъ.

Г-да народни представители! Азъ не слушахъ всички преждоговоривши, но смѣтамъ, че тѣ не се спрѣха върху изпълнителното производство. Г-да народни представители! Съ какъвъ трудъ, съ какви жертви, съ колко разходи, съ колко ходене по дѣлата, въ околийския, въ областния, въ апелативния, въ касационния съдъ се взема единъ изпълнителенъ листъ! Ищецътъ харчи за свидетели, харчи за мита, не жали срѣдства за адвокати, и въ края на краищата, следъ като е изразходвалъ доста суми, той взема една книга, която трѣбва да държи въ себе си дълго време и да не може да я приведе въ изпълнение. Длъжницитѣ, докато продължава процесътъ, намиратъ начини и срѣдства да прехвърлятъ имотитѣ си или въ нѣкое дружество, или на своята съпруга, или на своя зетъ и т. н., за да може, когато се завърши процесътъ, този, който е изразходвалъ всичко, да не получи абсолютно нищо. Азъ считамъ, г-да народни представители, че изпълнителното производство трѣбва да бѣде нагледно така, щото да се прѣсѣче пътятъ на всякави шикалкавения, така да се каже, отъ страна на длъжницитѣ.

Г-да народни представители! Съ реформата отъ 19 май, съ закона за общинитѣ, селскитѣ и градскитѣ, се създадоха общинскитѣ съдилища. Тукъ, отъ това мѣсто, преди малко се изнесоха курioзи, ставали въ общинскитѣ съдилища. Г-да народни представители! Курioзи има не само въ общинскитѣ съдилища, курioзи има и въ другитѣ съдилища. Ако ги търсимъ въ миналото, ще ги намеримъ много — вие, юриститѣ, ги знаете и нѣма защо отъ тази трибуна да ги изнасямъ. Но, г-да народни представители, ние говоримъ винаги за интереситѣ на народа, ние говоримъ за близко до народа правораздаване. Когато ще говоримъ отъ тукъ, че трѣбва да унищожимъ общинскитѣ съдилища, азъ считамъ, че трѣбва да държимъ смѣтка за естивно, бързо и близко до народа правораздаване.

Г-да народни представители! Компетенцията на общинския съдъ следъ 19 май бѣше безспорно голѣма. Единъ общински съдия, който не е юристъ — може и да е юристъ, но отъ статистиката, която има Вътрешното министерство, се вижда, че най-много 30-40% отъ кметовѣтѣ сж юристи, а другитѣ сж съ други специалности — безспорно, не може да гледа дѣла за дълби до 10.000 л., какъвата компетенция бѣше дадена на общинскитѣ съдилища. Въ общинскитѣ съдилища се повдигатъ въпроси за привнасяне, за прихващане и т. н. — много сложни въпроси; може да се представятъ документи за изключване на нѣкои имоти отъ масата — всичко това представлява една трудност за единъ юристъ, а камо ли за единъ не юристъ. Тѣмъ бѣха подсѣдни дѣлата по чл. 126 отъ закона за гражданското съдопроизводство; на тия съдилища се дадоха и настоянческитѣ дѣла — даде имъ се компетенция голѣма и трѣбваше следъ това, поради дошитѣ резултати, които се получиха, тази компетенция да имъ бѣде отнета. Въ последния моментъ на тѣзи съдилища останаха позасѣдени личнитѣ искове до 1.000 л. Наистина, днесъ 1.000 л. не е малка сума за нашия селянинъ, това е доста крупна сума. Можемъ да се съгласимъ, че трѣбва да се намали още компетенцията на общинскитѣ съдилища, но ние не можемъ да ги унищожимъ, защото въ миналото сме имали не само не юристи за общински съдии, а сме имали само грамотни хора. Селскитѣ общински съдилища не съществуватъ отъ 19 май. Ние имаме и въ миналото селски общински съдилища, които, обаче, бѣха унищожени. Селскитѣ общински съдъ е необходимъ за нашия селянинъ. Той не може да отива за 40-50-100-200-300 л. да търси правосъдие въ околийския центъръ, въ околийското съдилище, или даже въ мировото съдилище, което може да бѣде по-близко до него, защото все пакъ това струва доста за нашия селянинъ. За кръчмарска смѣтка отъ 100 л. за личенъ искъ ние не можемъ да пращаме нашия селянинъ,

да ходи въ околийския съдъ. Ето защо азъ считамъ, че трѣбва да остане общинскиятъ съдъ, за да може нашниятъ селянинъ да има действително близко до себе си правосъдие за дребни искове.

Г-да народни представители! Азъ мисля, че тия, които говориха преди мене, не се спрѣха и на единъ другъ, много важенъ въпросъ. Ние отъ тази трибуна слушахме да се говори много за намаление на раждаемостта. Каза се: раждаемостъ нѣма, трѣбва да вземемъ мѣрки. А въ нашитъ закони съществува едно постановление, че е забранено да се търси бащата на незаконороденото дете. И ако страната, отъ която заимствуваме този законъ, отдавна отмени това законоположение, ние продължаваме да го държимъ още въ действие! Г-да народни представители! Една девица не само че е поругана поради това, че се е излѣгала и че трѣбва да носи петното презъ цѣлия си животъ, но на нея ѝ се дава и едно дете, което тя трѣбва да гледа, а онзи, който е създалъ това дете, си е накривилъ шапката, никой не го търси — нѣма законъ въ тая страна, който да потърси бащата на това дете. Азъ считамъ, че г-нъ министърътъ на правосъдието ще трѣбва да си вземе бележка и въ близко време да ни сезира съ единъ законъ за отмяна на това положение.

Г-да народни представители! Азъ съмъ напълно съгласенъ съ преждеговорившия по отношение бракоразводнитъ дѣла — да бждатъ иззети тѣ отъ духовнитъ сѣдилища и да бждатъ дадени на гражданскитъ сѣдилища. Това по-късно ще докара да се разрешатъ и другитъ въпроси, които преждеговорившиятъ повдигна въ връзка съ брака — за гражданския бракъ и др. Но това ще дойде по-късно. Първо нека пратимъ бракоразводнитъ дѣла въ гражданскитъ сѣдилища.

Г-да народни представители! Нѣма да се спирамъ надълго по въпроса за реформиране на различнитъ административни и финансови юрисдикции. Въ тия административни и финансови юрисдикции се решаватъ въпроси отъ твърде важно значение и отъ голѣмъ интересъ за страната, която се е отнесла до тѣхъ. Тамъ, безспорно, има юристи, представител на съдийството, но тамъ участвува шефътъ или нѣкой отъ чиновникитъ въ това учреждение. И той никога не може да се освободи отъ мисълта, че защитава интереситъ на фиска, винаги гледа пристрастно и решава дѣлото отъ гледището на интереса на фиска; никога не може да се освободи отъ своето служебно положение, за да решава въпроситъ като съдия.

Г-да народни представители! Азъ съмъ напълно съгласенъ съ преждеговорившия за съдебната полиция. Много отдавна се говори по този въпросъ, но никое правителство досега не създаде тая полиция. Нека да дадемъ въ рѣцетъ на прокурора полиция, която да не зависи отъ административната и другитъ полицейски органи, а да бжде въ рѣцетъ на прокурора и да е подготвена да извърши дознание, което да нѣма тия дефекти, които нѣе виждаме, когато боравимъ съ дѣлата, за да не подпадатъ подъ отговорностъ невинни лица, поради пристрастно водене на дознанията.

Г-да народни представители! Азъ считамъ за свой дългъ да се спра и върху въпроса за даване права на женитъ-правнички. (Оживление)

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Моля, тишина, господа!

Димитъръ Сараджовъ: Жената вече придоби известни права, които я приближиха до правата на мъжа. Тя е вече избирателка въ общинскитъ избори, тя е вече избирателка и въ законодателнитъ избори. Нѣма причини, г-да народни представители, да държимъ жената-правничка вънъ отъ редоветъ на адвокатурата, защото, безспорно, всички ще признаемъ, че има жени по-способни отъ много мъже и тѣ могатъ да бждатъ добри адвокати. Женитъ-правнички трѣбва да се допуснатъ до стажъ и да имъ се дадатъ адвокатски права.

Г-да народни представители! Дълженъ съмъ да се спра съ две думи на въпроса за даване политическа амнистия. Много хора, поради остървенитъ политически борби, които съществуваша преди 19 май, сж въ затворитъ, но тѣ нѣматъ задъ себе си престѣпления отъ угавенъ характеръ. Азъ говоря за ония политически престѣпления, на които дѣлата не сж свързани съ нѣкое вулгарно престѣпление — защото, безспорно, има и такива политически престѣпления, на които дейнието е политическо, но е свързано съ вулгарно престѣпление. Азъ говоря за онѣзи, които сж извършили чисто политическо престѣпление и лежатъ въ затворитъ. Правителството иска да даде спѣкойствие, миръ, нека да турѣмъ було на всичко минало, на старитъ раз-

горещени партийни борби. Това е единъ отъ начинитъ, за да забравимъ миналото.

Г-да народни представители! Азъ казахъ, че ще бжда много кратъкъ, защото въпроситъ сж изчерпани. Но азъ, отваряйки бюджетопоекта, виждамъ много малки заплати на низшия персоналъ. Азъ виждамъ секретаръ на съдъ да получава 2,350 л. — човѣкъ съ гаранция, презъ рѣцетъ му ежедневно минаватъ суми; този човѣкъ е на масата сутринъ отъ 7 часа, защото трѣбва да разписва пълномощията. Често пѣти ще видите вечерно време да работи на лампа въ своя кабинетъ, за да привърши работата си отъ деня. Този човѣкъ получава 2,350 л. Азъ виждамъ въ бюджетопоекта секретаръ на околийски съдия да получава 2,180 л. Да не говоря за мизернитъ заплати, които получаватъ другитъ чиновници отъ правосъдното ведомство.

Г-да народни представители! Азъ виждамъ едно несъответствие въ заплатитъ на съдиитъ.

Дойко Петковъ: Низшиятъ персоналъ е много зле.

Димитъръ Сараджовъ: Азъ казахъ това.

Дойко Петковъ: Обществото губи довѣрие къмъ него, защото често пѣти трѣбва да го възнаграждава.

Димитъръ Сараджовъ: Г-да народни представители! Ние подлагаме съдебнитъ служители на известни изкушения — говоря за низшия персоналъ — когато не могатъ да посрещнатъ насѣщнитъ си нужди, тѣ като онѣзи, които се обръщатъ къмъ съда за услуга, често пѣти, за да имъ се направи услугата по-бързо, сж принудени да дадатъ по нѣщо. Ние трѣбва да освободимъ персонала отъ това — да подлага рѣка за помощъ, когато извършва услуги на клиентитъ на съда.

Но, г-да народни представители, азъ ви казахъ, че има несъответствие въ заплатитъ и на съдиитъ. Вие ще видите въ бюджетопоекта, че членъ на областенъ съдъ получава 4,940 л. Околийски съдия сжщо получава 4,940 л. За да стане единъ съдия членъ на областенъ съдъ, трѣбва да прослужи известно време като околийски съдия, да бжде представенъ за членъ на областенъ съдъ и следъ това бива назначенъ. Значи, трѣбва да бжде представенъ, удостоенъ, и следъ това назначенъ за членъ на областенъ съдъ. Г-да народни представители! Щомъ се изисква единъ по-голѣмъ цензъ за този човѣкъ; щомъ се иска да прослужи повече време и да бжде удостоенъ, безспорно, за това удостоаване той трѣбва да бжде възнаграденъ.

Г-да народни представители! Азъ виждамъ малка разлика въ заплатитъ на членъ и подпредседателъ на областенъ съдъ — само съ около 500 л. Единъ подпредседателъ на областенъ съдъ трѣбва да е билъ членъ на областенъ съдъ, трѣбва да е билъ съдия-следователъ и следъ това да бжде удостоенъ съ гвсвишение подпредседателъ. Азъ считамъ, че тая разлика въ заплатитъ е малка.

Г-да народни представители! Завършвамъ. Съ бюджетопоекта на Министерството на правосъдието се дадохъ нѣкои увеличения на персонала въ нѣкои сѣдилища, за да могатъ дѣлата да вървятъ по-бързо. Вие сте минавали покрай областни сѣдилища и сте виждали, че съставитъ оставатъ до 10, 11, 12 ч., а нѣкой пѣти и до 3 ч. презъ нощта, за да довършатъ работата си, защото на сутринта сж насрочени други дѣла. Тѣзи хора изнемогватъ. А тѣ се ценятъ отъ Министерството на правосъдието не по качеството на работата, която сж дали презъ годината, а по количеството. Тѣ ще бждатъ удостоени за повишение, само ако сж дали по-голѣмо количество дѣла. Ако съдътъ въобще е далъ повече дейностъ, съдиитъ ще бждатъ удостоени съ повишение.

Г-да народни представители! Нека увеличимъ съставитъ на сѣдилищата, за да можемъ да дадемъ по-бързо правораздаване и да можемъ да облекчимъ съдиитъ, за да иматъ възможностъ да дадатъ качествена работа, която е необходима за поддържане правното съзнание у народа.

Димитъръ Търкалановъ: Необходимо е повишение на заплатитъ на съдиитъ.

Димитъръ Сараджовъ: Г-да народни представители! Азъ считамъ, че въ бюджета на Министерството на правосъдието трѣбваше да се предвидятъ повече срѣдства, за да можемъ да увеличимъ съставитъ на сѣдилищата. Срѣдствата, които се събиратъ отъ населението, като мита, бери и др., да не отиватъ за удовлетворение на други държавни нужди, а да отиватъ само за подобрене на правосъдното дѣло въ страната. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и отъ центъра)

Председателстващ Димитър Пешев: Има думата народният представител г-н Стефан Станев.

Стефан Станев: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Схващамъ задачата си като твърде деликатна и твърде трудна — да говоря по бюджетопроекта на Министерството на правосъдието, следъ като се изказаха по него толкова оратори, които засегнаха толкова въпроси, за да не кажа всички. И поради това ще се постарая, за да не се повтарямъ съ тѣзи, които вече говориха, да избѣгна именно тия въпроси, които се засегнаха, дотолкова, доколкото това ще ми се удаде.

Г-да народни представители! (Чете) „Властта на идеята управлява човѣчеството безпощадно. Ако въ борба за нащичия, роптаейки срещу съдбата си, човѣкъ подрива здраве и сили, въ борба за идея, въ възторженъ поривъ, той е проливатъ кръвта си и е билъ даже готовъ да даде живота си. Търсенето на религиозни, философски и социални истини е вълнувало винаги човѣчеството, винаги го е тласкало напредъ. Следъ тѣхъ, като следъ пѣтеводенъ огненъ стълбъ, е вървѣлъ човѣкътъ. И ако някога е блуждалъ 40 години по безводна пустиня, падаль въ изнемога, отчайвалъ се е и проклиналъ, все пакъ, въ края на краищата, е стѣпвалъ на обетованата земя. Винаги е имало такова търсене, такова блуждаене, има го и сега, ще го има и за въ бъдеще, ще го има дотогава, докогато човѣкъ не живѣе само за нащичия, докогато не се обезвѣри въ високото си предназначение, не се откаже отъ възможността да се усъвършенствува. Жаждата за постигане на идеалъ, борбата за него отдѣля човѣка отъ семейството, къмъ хиляди врѣзки, които го оковаватъ къмъ земята, издига духа му къмъ висини, неотровени отъ егонзма на земнитъ страсти. И просвѣтленъ, преобразенъ, той дава живота си като нищожна данъ въ съкровището на общото благо“.

Това е така. И ето, г-да народни представители, тѣзи мисли на знаменития руски адвокатъ и защитникъ Казариновъ, въ речта му по убийството на министра фонъ Плеве, по асоциация на идеитъ, неволно идватъ въ моето съзнание въ този моментъ, когато трѣбва да ви заявя това собствено, което вече имахъ случай да кажа въ правосъдната комисия: че азъ не съмъ съвсемъ безъ вкусъ къмъ реформитъ въобще, но считамъ, че тогава, когато трѣбва да прибѣгнемъ къмъ тѣхъ, трѣбва да сторимъ това съ особена осторожност и съ особено внимание. И особено предпазливъ трѣбва да бъдемъ тогава, когато се касае за реформи изъ съдебното дѣло, изъ съдебното ведомство, където има известенъ духъ, целесъобразенъ и разуменъ, на консерватизмъ и където току-така къмъ реформи не бива да се прибѣгва. Впрочемъ, опититъ, които се направиха презъ 1934 г., показаха това безъ остатъкъ; показаха, че наистина къмъ тия реформи не може безнаказано да се отива и че тѣ могатъ понѣкога да иматъ пакостни последици.

И ето защо, г-да народни представители, азъ считамъ, съ една дума, че е необходимо нужно да се върнемъ къмъ старото положение, къмъ вида и характера на правораздаването, такова каквото то бѣше преди 19 май 1934 г. (Нѣкои народни представители ржкоплѣскаха) Азъ съмъ радостенъ да отбележа, че тутакси следъ тази пакостъ, която се стори въ правосъдното дѣло, единъ отъ бившитъ министри, г. Карагѣзовъ, поправи нѣщо и азъ съмъ особено радостенъ, г-да народни представители, да констатирамъ, че това дѣло, този опитъ се продължава отъ днешния нашъ министъръ, който, съобразно съ финансовитъ възможности, се помѣжи да възстанови унищожениятъ мирови съдилища, сега наречени околийски съдилища, взнѣ отъ околийскитъ центрове, съобразно съ нуждитъ на живота, съобразно съ нуждитъ на правосъдното дѣло.

Г-да народни представители! Ако хвърлимъ единъ бѣгълъ дори погледъ върху бюджетопроекта на Министерството на правосъдието, който е сложенъ предъ насъ за разглеждане, обсъждане и приемане, ще ви направятъ впечатление увеличенията, които се предвиждатъ въ всички параграфи, за да не става нужда да ги цитирамъ поотдѣлно. И все пакъ азъ бързамъ да заявя, че тѣзи увеличения съвсемъ не ги считамъ за разточителство.

Спирамъ вниманието си, на първо мѣсто, на § 19 — наемъ на помѣщения. Правя впечатление, че кредитътъ по този параграфъ отъ 4.600.550 л. презъ 1935 г. сега се увеличава на 6.200.00 л. Има една разлика, която азъ не искамъ да си обясня единствено съ увеличението броя на съдилищата, което е съвсемъ незначително. Съвсемъ не бихъ могълъ да се стѣслямъ, че това се дължи и на повишение на наемитъ, защото безспорно е, че наемитъ не само не сж повишени, а тѣкмо обратното — сж намалени. Считамъ, че тази сума е голѣма. Известно е, че броятъ на

частнитъ сгради, наети отъ държавата за съдебни помѣщения, отъ день на день намалява, поради строежа на държавни такива.

Тукъ е случаятъ и мѣстото да кажа, г-да народни представители, че азъ не съмъ противъ строежа на съдебни сгради. Тѣкмо обратното: азъ дължа да похваля инициаторитъ, които и да сж тѣ — въ последно време, чини ми се, имаше малко споръ въ това отношение — за това безспорно хубаво дѣло въ нашата страна. Но също така тукъ е случаятъ и мѣстото, да обърна внимание на отговорнитъ лица, че трѣбва да се ликвидира съ досегашната практика, фондътъ „Съдебни сгради“, предназначень за опредѣлена целъ, да служи за други цели, да се отпускатъ отъ него заеми за други нужди на държавата. Нѣщо повече дори: признавайки нуждата отъ съдебни сгради въ страната, азъ бихъ искалъ — ако не позволяватъ срдствата на този фондъ — да се направя заемъ за смѣтка на бъдещитъ постѣпления на фонда, но да се започне единъ систематиченъ строежъ на съдебни сгради и то тамъ, където действително има нужда, а не както е било досега — ако не като система, то поне въ нѣкои случаи — да се строятъ съдебни сгради тамъ, където желае нѣкой силенъ на деня, защото е родомъ отъ тамъ, макаръ нуждата да не е така належаща, макаръ тамъ да има само нѣкакво околийско сѣдилище. Има краища въ страната, г-да народни представители, които сж на граница, даже на две граници, презъ които завистливо и апетитно надничатъ съседитъ, където, безспорно, ще има голѣмо значение постройката на една съдебна палата, а нѣма такава. Съдебната палата съ своя видъ и съ обстановката си трѣбва да респектира този, който ще влѣзе въ нея и ще чака правораздаване. Той трѣбва да влѣзе въ нея като въ храмъ, въ който се свещенодействува. Строежътъ на съдебни сгради ще помогне да се издигне не само нашето правосъдно дѣло на още по-голѣма височина, но даже и името на нашата страна.

Като става дума за строежи, азъ бихъ желалъ също така да се продължи започнатото дѣло на строежъ на модерни затвори. Защото, г-да, въ днешно време на наказанието не се гледа вече като на отнѣщение. Трѣбва да се постави целъ на тия модерни затвори: да обезвредятъ престѣпника, като го поправятъ. И затова числото на модернитъ затвори трѣбва да се увеличи, колкото се може повече, строежътъ имъ да се провежда като една система.

За да не бѣда криво разбранъ, понеже споменахъ, че сумата ми се вижда голѣма, трѣбва да кажа, че предвидането ѝ, все пакъ не е луксъ, не е разточителство, както не е разточителство и предвидането на сумата по § 16 за формено облѣкло, обуца и по единъ чифтъ подметки на прислужницитъ при съдебнитъ учреждения. Презъ 1935 г. кредитътъ по този § 16 е билъ въ размѣръ на 270.000 л., а сега се увеличава на 550.000 л. Искамъ да си обясня, г-да народни представители, това увеличение само съ доброто желание на г-нъ министра на правосъдието да помогне на прислужницитъ при съдебнитъ учреждения, които се намиратъ въ окаяно положение, както това вече се спомена отъ преждеговорившитъ. Ползувамъ се отъ случая да го поздравя. Защото върно е, г-да народни представители, че положението изобщо на съдебнитъ служители, особено на прислужника, който получава 1.380 л. заплатата, е тежко. Повечето отъ тѣзи хора сж бедни, нѣматъ собствено жилище и като отдѣлятъ една частъ отъ недостатъчната си заплатата за наемъ, оставатъ имъ по 20—30 л. на день, съ които трѣбва да поддържатъ своитъ семейства. Заплатитъ на съдебнитъ служители сж съвсемъ недостатъчни, г-да народни представители, и азъ считамъ, че би могло да се направи нѣщо въ това направление. Тѣхното положение ми напомня думитъ на Странджата къмъ хшвоветъ на Иванъ Вазовъ: „Момчета, гладни ще ходите, но отъ гладъ нѣма да умрете“. Наистина, съдебнитъ служители нѣма да умратъ отъ гладъ, но гладни ще ходятъ.

Г-да народни представители! Като става дума за подобрене положението на съдебнитъ служители, азъ бихъ искалъ да ви изтъкна това, за което и при други случаи много пѣти се е говорило отъ тази трибуна, а именно, че и тамъ, въ срдбата на съдебнитъ служители, има бюрократизмъ, срещу който ще трѣбва да се започне една по-смѣла борба. Съдебнитъ служители — не дай Боже — когато не те познаватъ кой си, сж по-голѣми отъ съднитъ, а разсилнитъ — още по-голѣми. За илюстрация на тази моя мисль ще ви кажа една случка, за която бѣхъ чель нѣкъде. Влиза единъ новоназначенъ председател на окръженъ съдъ — още не бѣха преименувани окръжнитъ сѣдилища на областни — и пита разсилния: „Кѣде е стаята на председателя?“ — „Не знамъ. Това не е моя работа.“ — „Е каква е Вашата работа?“ — „Не е Ваша работа да знаете, каква е моята работа.“ Ето това харак-

теризира менталитета, г-да народни представители, на тези служители, за които ние имаме дълга, както казах, да подобрим тяхното положение, но имаме също така и право да искаме от тях едно по-друго отношение към публиката. Служебният служител трябва да се чувствава предъ този, който е дошъл въ съдилището за услуга, наистина като народен слуга.

Като става въпрос за незадоволителните заплати на съдебните служители, не бих изпънил дълга си докрай, ако не спомена — това се каза от някои от предишните говорители — че наистина не е завидно положението и на нашите съдии. На този въпрос, обаче, малко по-по-дире ще се спра с повече данни, ако ми остане време.

Г-да народни представители! На стр. 10 от бюджета виждаме нещо, което ми прави впечатление и върху което искам да спра вашето внимание. Най-долу, под скобичка 2, е казано: „Един е председател на Върховната съветна палата и един е председател на ревизионната комисия при Погасителната каса“ — касае се за касационните съдии. Време е, г-да народни представители, да ликвидираме съ тая практика, която действува развращаващо върху тези, които би трябвало и сами да се пазят, и ние да ги пазим и издигаме на една по-завидна висота. Аз съм направил писмено предложение въ смисъл, въ цитирания от мене текст на стр. 10 думитъ: „Един е председател на Върховната съветна палата“, да бъдат заличени, и ще моля то да бъде сложено на гласуване.

Стана дума за развращаване. Въ тоя ред на мисли, г-да народни представители, аз искам да се спра също така и на увеличението на кредита по § 18 от 3.967.847 л. презъ 1935 г. на 6.500.000 л. тая година. Това увеличение, според мене, няма оправдание, особено що се отнася до буква „а“ от текста на параграфа: „За петни и дневни на съдните, прокурорите и др. съдебни служители — 2.000.000 л.“ Аз считам, че тая сума би трябвало колкото се може да се намали, защото съ нея се е злоупотребявало, г-да народни представители, въ миналото. Аз съм случаен предъ бившия министър на правосъдието да направя своето оплакване и своето искане, щото това, което е предвидено въ закона като изключение, заная предъ да не се въздига съ едно окръжно въ степени на правило; да не се обръща нашето правосъдие въ амбулантно правосъдие, защото е имало курьозни случаи и то не въ общинските съдилища, както се каза, а въ областните съдилища, които използваха това изключение, допуснато, съ оглед само интереситъ на съдещитъ се, като свое право, злоупотребяваха съ него и вършеха своята работа предимно съ оглед на своитъ собствени интереси.

Аз ще ви моля да се направи съответно нареждане въ това отношение. Защото, г-да, за правосъдието се казаха и ще се кажат само хубави работи, но то трябва да бъде по-близо до населението. Правосъдието тежи на своето място. Вие знаете значението на адвокатурата за правилното правораздаване. Вие не можете да си представите съдебната дейност, безъ контролата, безъ будното око на адвокатурата. Вие не може да си представите до какви непроходими мъчности би стигналъ съдътъ, ако нямаше адвоката, който предварително, преди да дойдат до съда, да осветли въпроситъ. Тая адвокатура няма възможност да се движи, като хвърчащия холандецъ, заедно съ съднитъ отъ село на село; няма възможност да прави съответните справки, каквато възможност няма и самият съдъ. А тия справки сж отъ интересъ предъ всички за правораздаването. И когато става въпрос, г-да народни представители, за това увеличение, понеже то действува, както казахъ, развращаващо, аз се ползвамъ отъ случая да направя своето предложение по този параграфъ, въ смисълъ: да се намали кредитътъ по неговото може повече, или ако остане, то да се направи съответното нареждане, щото заная предъ това, което е предвидено като изключение, както съмнахъ, въ нашия законъ, да не става правило.

Г-да народни представители! Върнемъ на думитъ, които казахъ още въ началото на речта си — че няма да повтора това, което се каза отъ предишните говорители — ще се постарая, доколкото това ми се удаде, да засегна само въпроситъ, които не се споменаха. Понеже адвокатурата има грамадно значение за правилното правораздаване, аз искамъ заная предъ отъ надлежното място да се отдели повече внимание и за нея. Всеизвестенъ е фактътъ, че положението на адвоката не само не е розово, не само не е такава, каквото беше преди, когато адвокатството можеше да служи като източникъ за обогатяване, но, даже вече е окаiano. Азъ ви моля, да си представите положението на този, който се нуждае отъ защитникъ, за да си обясните по-нататъкъ голъмата и важна роля на адвоката. Бихъ мо-

гълъ на бърза ръка да ви приведа някои примери отъ историята на адвокатурата, за да видите значението и до-стоинството, съ което адвокатътъ изпълнява своя дългъ: (Чете) „Цицеронъ, въ разгара на междоусобнитъ войни, защитавайки невинността на своя клиентъ Кризогонъ, на форума, посрѣдъ побититъ глави на падналитъ презъ ношъта жертви на проскрипциитъ, не се поколеба да обвини консулъ Антоний въ това, че е инсцениралъ процеса, за да заграби имотитъ на подсъдимия. За тая и други свои речи противъ Антоний, произнесени на форума, или въ сената, жената на Антоний поиска да ѝ донесатъ езика на убития Цицеронъ, който тя, въ своята страсть за мѣстъ, прободе на няколко мѣста.

Шево Делегардъ, въ днитъ на най-големия тероръ, подъ диктатурата на Робеспьеръ, не се поколеба да се яви предъ съда на общественото спасение въ защита на Мария Антоанета, Мадамъ Роландъ, Шарлота Корде и др., обвинени въ измѣна и предателство, и да ги брани съ всичкитъ си сили противъ настроението на улицата, предразсѣдитъ на тълпата и клеветитъ на враговетъ имъ: За тая своя доблестъ Шево Делегардъ плати съ главата си.

Отъ защитницитъ на Людовикъ XVI — Малезербъ, Тронше и Десезъ, последниятъ, почвайки речта си предъ конвента, въ защита на своя злополученъ клиентъ, отъ името и на тримата защитници въ лицето на предубеде-нитъ представители и на тълпата — санюлоти и якобинци — която съ вдигнати юмруци и заканителни погледи беше изпълниха всички галерии и обсаждаше депутатскитъ банки отъ всички страни, направил следното заявление: „Ние идемъ да ви кажемъ истината и да ви сложимъ главитъ си; вие можете да разполагате съ вторитъ, следъ като чуete първата“. Тия думи, казани въ единъ подобенъ върховенъ моментъ и при такива обстоятелства, ще останатъ завинаги ненадминатъ примѣръ на адвокатска доблестъ и себеотрицание. За тоя свой жестъ Малезербъ отиде на гилотината, а другитъ двама можаха да се спасятъ само благодарение падаването на Робеспьеръ.

Лабори, единъ отъ най-блестящитъ представители на съвременната френска адвокатура, като защитникъ на Зола по дългото му въ връзка съ Драйфусовата афера, въ-прѣки изкуствено създаденото настроение на улицата, въ-прѣки заканитъ и издевателствата на безогледни против-ници, не напусти своя постъ, освенъ следъ опита да бъде убитъ, извършенъ предъ вратитъ на съда, при който той беше тежко нараненъ“ и пр. и пр.

И ето, г-да народни представители, заради този доблестно изпълненъ дългъ отъ адвоката, за това голъмо значение, което има адвокатътъ при правораздаването, ние сме длъжни да отдѣлимъ внимание и съответни грижи за неговото положение. Направи се, признавамъ, доста, но ще трябва да се направи заная предъ още нещо въ това направление.

Когато става въпросъ за адвокатурата, азъ бихъ искалъ да спра своето внимание и на единъ въпросъ, който на-истина, се засегна отъ предишните говорители, но който, за мое учудване, възбуди смѣхъ у някои отъ присѣству-ващитъ. Касае се за правата на жената. Азъ считамъ, че този въпросъ не е съвсемъ несериозенъ, че той незаслу-жено възбуди смѣхъ. Предишниятъ г-нъ Вълковъ, каза, че жената трябва да получи право да се явява въ детскитъ съдилища. Азъ считамъ, че е крайно време вече жената, която е равноцененъ факторъ въ живота съ мъжа, която взема все по-дейно и по-дейно участие въ всички области на нашия стопански и икономически животъ, при това политическо развитие, което имаме днесъ, да не бъде оставяна повече на заденъ планъ, а да бъде поставена наравно съ мъжа.

Г-да народни представители! Азъ искамъ да приключа. Значението на доброто правораздаване се изтъква отъ предишните говорители. Азъ не очаквамъ, че ако се изпъл-няха тези препорѣки, които се изказаха тукъ, ще настѣ-пятъ чудеса, защото чудеса държавата изобщо, смѣтамъ, не може да върши. Беше време, наистина, когато се про-повѣдавше и това — думата ми е за Робеспьеръ. Робес-пиеръ казваше: „Ние искаме да замѣнимъ егоизма съ мо-рала, честта съ честността, обичаитъ съ принципи, при-личито съ длъжността, тиранията съ господството на разума, презрението къмъ нещастieto съ презрение къмъ порока, високомерието съ гордостта, тщеславието съ величието на духа, любовта къмъ паритъ съ любовта къмъ славата, добритъ компании съ добри хора, интригата съ заслугата, остроумието съ гениалността, скуката отъ удоволствие съ очарованието отъ щастие, дребнавостта на знатнитъ съ величието на човѣка, любезния, лекомис-ленъ и нещастенъ народъ съ народъ великодушенъ, могъщественъ и щастливъ, т. е. всички пороци и смѣшни страни на монархията съ всичкитъ добродетели

и чудеса на републиката. "Tous les miracles de la republique — това изражение на политическата програма на Робеспьер предава правилно настроението на епохата. Тогава върваха, че наистина държавата може да върши чудеса. Наивно звучат тия думи днес, но едновременно звучат и много сериозно.

Г-да народни представители! Чудеса не очакваме, но много неща може да се направи от държавата при добра воля и при добро желание. Достатъчно е, според мене, тия препоръки, които се направиха, да се изпълняват, за да се даде един по-голям тласък въ това направление.

Съ тия пожелания и съ върата, че ще се вземе бележка от тая препоръка, която правя, приключвайки, аз съм длъжен да заявя, че ще гласувам за предложения бюджетпроект, защото виждам въ него, ако не правилно разрешение на всички тия въпроси, които се поставиха, поне положителни насоки, които целят издигане на правосъдието и името на нашата страна. (Ръкопляскания)

Председателстващъ Димитър Пешев: Г-да народни представители! Понеже часът минава 8, а въ 9 ч. трябва да се свика бюджетарната комисия, за да продължи своята работа по разглеждането на бюджетитъ, моля, да се съгласите да преустановимъ заседанието.

Тия от г-да народнитъ представители, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

За следното заседание, съ съгласието на правителството, председателството ви предлага следния дневен редъ:

1. Докладъ на бюджетарната комисия по бюджетпроектитъ за разходите за 1939 г. по: а) Министерството на правосъдието — продължение разискванията; б) държавнитъ дългове.

2. Одобрение предложението за отпускане народна пенсия на съпругата на покойния писател Йорданъ Йовковъ и на дъщеря му.

Първо четене законопроектитъ:

3. За отпускане заемъ въ размъръ 75.000.000 л. отъ Пощенската спестовна каса на Главната дирекция на пощитъ, телеграфитъ и телефонитъ.

4. За сключване заемъ отъ Б. з. к. банка, въ размъръ 128.000.000 л., за мероприятия по подобрене на земеделието.

5. За изменение закона за Българската народна банка.

Одобрение предложенията:

6. За отпускане еднократна помощ на съпругата на покойния художник-скулпторъ Кирилъ Шиваровъ.

7. За приемане на държавна служба по ведомството на Министерството на народното просвещение чужди поданици.

8. За приемане завещанието на покойната Райна д-ръ Стефанъ Чернева.

9. За отпускане еднократна помощ на Ана Андонова и др.

Тия от г-да народнитъ представители, които приематъ така предложения дневен редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 20 ч. и 15 м.)

Председателъ: **СТОЙЧО МОШАНОВЪ**

Подпредседателъ: **ДИМИТЪРЪ ПЕШЕВЪ**

Секретари: { **Д-РЪ НАЙДЕНЪ НАЙДЕНОВЪ**
 { **СТЕФАНЪ СТАТЕЛОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**